

JADRANSKI SLAVJAN

PODUČIVEN LIST V RAZNIH LJUDSTVU KORISTNIH REČEH

NA SVITLO DAN OD
SLAVJANSKIGA DRUŽTVA V TERSTU.

PARKA. Jadraški Slavjan bo izhajal v vsakih treh pol. za Zveznim članom brez posebnega plačila pošilal; domačin član. po 2 for. nečlanom po 3 for.; a pošto 4 for. na celo leto dajal. — Za vsake tri zvezke se bo predplačila v družbenikih stanila jemala.

List 3.

Mesca Maja

1850.

Porotnici.

Novo karno postopanje več je proglašeno, i sva je prilika, da če s 1. Julia meseca t. g. v život stupiti. Sa dijestvo-vanjem ovoga, budući da na temelju javnosti i ustmenosti po-čiva, postaje jedno od največestvenijih uslovijah ustavnoga života iznosa. No za podiči kakvo lepo i krasno zdanije, v konu bi naše života dano provodili, ne isto se samo dobroga i dovoljoga za zidanje materiala, toga bo nije dosta; več se potrebuju i traže večnačke ruke, koje bi kadre bile iz materiala i samo zdanije podiči. Isto se tako ima i sa karnim postupa-njem. Karno je to postopanje samo kamenje za zidanje nuž-dno, zidari pak, koji ovome upotrebitelnu formu dati imaju, jesu narod i sudije. I ovi su upravo oni, kojima će postopanje ovo pri obdržavanju i izpunjavanju karne pravde kao ukazatelni pčrst ili putokazatelj služiti. Od njih će sad naročito imati za-visiti zasvedočenje, da ovo od sada u upotrebljenju postojećeg sa svim odstupajuće i različito postopanje dovoljno jamčeno za dobro obdržavanje i izvršivanje karne pravde podaje, i da tako unišćenju svrhu postizava t. j. da se posredstvom toga s jedne strane dokučenje i kaznenje prestopakah, pogriješakah i zločinistvah, a s druge opet strane ovi umalenje pospiše. I po tomu je dakle dužnost naša upoznati se podrobno sa ure-djenjem ovoga novog postupanja. Pre svega pak neka oni, koji će iz sredine građanah izabrani odsudu svoju u najtežim zločinistvama imati izricati, na vagi izmiere važnost toga zva-nija i neka se potrudie, da sa ovim skupčane dužnosti snažno i moćno izpune, jer samo će onda i tako porotni sud biti pravi narodni sud, i kao takovi tek moći će njemu pripadajući viso-ki poziv izpuniti.

Mi ćemo ovom proglašenom karnom postupanju osobito vnanjnost naše pokloniti i tako naglavljenju njegove članke u od vremena na vreme sledjovati imajmoćih sastavica razsudjenju i pretresanju podvrgavati. Pritom ćemo u toliko ono, što nam je knjižestivo u struci karnog zakonodavstva i toga postupanja podalo, u prizrenje uzimati, u koliko nam bude od pomoći pri dostizavanju našeg namiere: narod o zadatku i važnosti javnog i ustmenog karnog postupanja ubavestiti. I tako uzimamo da-nas u pretresanje porota, i od ove samo institut porotnikah.

Po novom zakonu o postupanju u karnim sudovima svaki je dužan biti porotnikom, koji je:

- a) najmanje navršio 30 godinah,
- b) koji zna čitati i pisati,
- c) koji je proveo jednu godinu danah u občini, u kojoj se zadržava, kao u svom pravom prebivalištu,
- d) koji po §§. 43. i 44. državnog ustava ima pravo izbiranja za doljni parlament, to jest: koji po zakonu izbiratelnom odredjeni iznasek pravg poroca plaća, ili bez plaćanja pravog poroca po svom ličnom svojstvu u kojoj občini kojegod austrijsko krunovine ima dieja-telno pravo izbiranja.

Ali nemogu duhovnici svojih zakonito pripoznatih cerka-

vah i viciozakonitih družtvah, narodni školski učitelji, služeci državni pristavnici, i u diejatelnoj službi stojeće vojničke osobe u zvanje porotnika doći. Sudom proglašeni razpisnici, i drugi sirotani, k tomu još i svi oni, koji su zbog tielesnih i duševnih pogriješakah izvan stanja dužnosti porotnika izvršivati, nisu sposobni za ovo zvanje. Oni, kojih je imanje stiećajem (koakursom) otvoreno, ili koji posle učinjenog stiećajem obav-ljanja u pretresanju nisu oglašeni za nečužne; svi koji su za koju krivicu, ili za koju pregrešku, učinjeni ili iz želje ka-kvoga dobika, ili koja je javnu bezbiednost narušila, ili koji su za kakovo prestupljenje kao krivci oglašeni, kakogod i oni, koji su zbog prestupljenja kakvog drugog zakona najmanje na po-lugodišnja kaštiga osudjeni bili, izključuju se iz zvanja porotnika.*

Ovo su pozitivna i negativna svojstva, koja zakon od svakog porotnika pri uzimanju na sebe tako važnog zvanja potrebuje iziskuje. No mienje, kao da bi svojstva ova za i po se dovoljna bila ko dostojnome obnašanju tako visukog zvanja, kao što je izreka odsude građanina jednog o slobodi, života i česti drugog sugrađanina, bilo bi vema nedolro, nepravdo. Porotnik, koji se sa ovima, — mi bi čisto rekli, spo-lijasnim svojstvama zadovoljava, i koji ne gleda na skupčane one sa svojim zvanjem teške dužnosti, niti ove k sčeden prima, niti se pak trudi, kako bi ove dužnosti zvanja svoja na najsavjestijni način odpraviti mogao, takav porotnik nije sposoban niti dostojan, da sudi svérhu, — kriv je ili nečužan je — obtuženik kakov.

Predpostavivši ovo daj sad da pristupimo ko samom pre-tresanju pitanjah: našto ima porotnik paziti i naročito svoje vnanjenje i pozornost obratiti, i na kakav način može on svo-jim dužnostima odgovoriti i zadosta učiniti?

I pri razriešivanju ovih pitanjah služi nam sami zakon za putokazatelja. Po istome ima svaki od 12 porotnikah, koji srećkom opredjeleni imaju svérhu onoga, da li je obtuženik kriv ili nečužan izjasniti se, odma pri početku izpita i suda zakletvu položiti.

Predsjednik porotnog suda izgovori za tu svérhu per-ot-nicima, koji ustanu sa svojih stolicah sledjeći govor:

Vi se zaklinjete i obećavate pred Bogom da čete dokaze, koji će se protivu obtuženih iz njih navoditi, s najsavjestijom pomnjoim izpitati, i da nečete ništa bez razsuda propustiti, što bi za korist ili za štetu obtuženoga služiti moglo, da čete ko-rist obtuženoga isto, kako god i korist građanskog družtva, koje ga tuži, tvrđeno imati u očima pri svojo izreke, o stvari savjetovanja ni s kim pregovore činiti, do sa svojim suporot-nicima, ne slušati ni privođenja, ni odvraćanja, niti stružna niti radovanja o šteli, nego nepristrasno i tvrdilo kao pušten i slobodan čovek samo po onim za i protivu obtuženoga pri-vedenim dokazima i po svo- na ovim osnovanom najdubljem uvjerenju tako presuditi, kao što se pred Bogom i vašom sa-viesti odgovarati može.

Poslie predsjednik prozove svakog porotnika jednog po jednog, koji podigne desnu ruku u vis i odgovori jasnim glasom: Ja se zaklinjem, tako me Bog pomagao.*

Pošto su porotnici iz sudnice u obližnju sobu prešli i iz njihove sredine sami jednog prednjaka (Obmann) izabrali, ima jim ovaj pro nego bi ko savjetovanju pristupili slijedeće poučenje i nputak očitati:

„Zakon no iziskuje od porotnika nikakvog računa za temelj njegovog uvjerenja, ne predpisuje mu nikakvih orodjenih pravila, po kojima bi se potpunost i dovoljnost nekog dokaza prerasuditi imala. Samo jih poziva sve, da protivu obuznoga i za njega navedene dokaze i osnove brižljivo i savjestno izpitaju i sami sobe zapitaju, kakovo je čuvstvo učinila presuda, da koja se u glavnom obavljaju protivu obuznoga iz pred navedenih dokaza i temeljima za njegovo opravdanje izrekla.

Samo po ovom izpitu iz dokazanih sredstava izvucenome najdubljem uvjerenju imaju oni svoju izreku o krivici ili ne-krivici obuznoga presijeti.

Oni moraju neprestano imati pred očima, da njihovo su-đenje samo upada na predložena jim pitanja o stvarima, koje su kao temelj one tužbe ili koje stoje u savezu sa ovom. Sudci su samo a ne oni prinudjeni zakonita slijedstva izgovoriti, koja na obuznoga u slučaju njegove krivice spadaju. Zato oni imaju svoju misli bez obzira na zakonita slijedstva svoje izre-ke izjaviti.

Ovo poučenje i nputak i tome predhodna zakletva sa-drže u sebi na kraiko i u živom slovu ono, što porotnicima nadleža, za da moći jedno zakonu odgovarajuće izjasnjenje svršiti kriv ili je obuznoga, ili neudažn li je on podati.

I po tomu tek onaj porotnik može svojim prisegnutim dužnostima zadosta učiniti, i u njega položeno poverenje oprav-đati, koji u sebi tečajem sudbenoga ispita dobro osnovani sud i krepko, samostalno uvjerenje izobraziti. Onaj pak porotnik, koji usbi za to vreme ne zna i ne može sobstveno, slobodno i samostalno uvjerenje izobraziti, pređe se sa svim i izklju-čitelno slučaju. Takov od početka pa do svršetka ispita visi pomeđu množinom sumnjah; takov se lahko daje od jednog mi-njenja na drugo baciti; i na posljedku, kad se već do izreke dođe, takov ili si nije još jedno krepko, opredjelitelno i sa-mostalno mićenje izobrazio, ili se još nije otrsao teškog onog zamršaja od sumnjah, i tako li onda stoji bez ikakvog još mićenja. U prvom slučaju pridružiti će se on ovom ili onom mićenju, što bi on sam jasno uvidio, da za takvo mićenje jamče naj jači osnovi i dokazi, već što je samo isto izkazao državni odvjetnik, branitelj, ili koji od porotnika, o kojima on misli, da oni bolje stvari od njega razumu, i po tomu da i njihovo mićenje za cijelo pravićenje biti mora, nego li što bi njegovo bilo. Nije li se pak on u obšte još nikakvo mićenje izobrazio, to je on radostan, ako naposljedku uzmože prisje-điniti se onom, o kom misli, da najbolje stvar razumie. Jedan takvi porotnik obterbio bi savjest svoju težkim odgovorom za cijelo vrimie života svoga. Samo u tome, da svaki od 12. u svakoj stvari porotu sačinjavajućih porotnika svoje sobstveno, samostalno uvjerenje izrekne, nalazi kako obuznoga, tako i svi ostali učestnici, kao i u obšte cijelo građansko društvo, veće jamčenje za dobru pravom slijedstva ispita odgovarajuću presudu.

Lahko se može dogoditi, da bi većina glasova za ili proti obuzniku ispela bila, kad bi bio svaki od 12 porotnika samostalno, i dobroosnovano najdublje svoje uvjerenje izrekao. No slučaj takvi ne bi bio za se i po se opak, već bi šla više služio kao dokaz za izjasnjenje od toliko njih tvrđenja, da institut porote ne podaje dovoljnog jamčenja za dobro obdr-žavanje i ispunjavanje karno pravde i pravice. Jedan pak pro-nicatelj porotnik, muž zdravim razumom obdaren i svietskim iskustvom snabiden zaista će znati u sebi tečajem ispita sa-mostalno, dobroosnovano i najdublje uvjerenje izobraziti, ako samo ovome, kao što mu zakletva propisuje od početka pak do kraja sve svoje vrimanje pokloni, i ako ono, što se protiv obuznika govori, sa onim, što se za opravdanje ovoga na-vedu, u razusdenje i pretresanje sa najsavjestnijom brižljivošću uzme i ispita.

Za postignuti ovo neobdodno je nužno, da svaki po-rotnik odma pri početku ispita svoj svoju pozornost na onaj naročito predmet upravi, okolo koga se okreće zločinstvo, koje se na obuznika bica. Predmet ovaj treba da mu črez cijeli ispit jednako pred očima stoji, jer je tek na takvi način u sta-nju svo ono, što biva i dolazi, sa ovim savrniti i ispitati. Nje-

mu je dozvoljeno pri ispitu i pismene primietbe tvoriti, da bi tako mogao i pamjetstovanju svome od pomoći bivati. Može također preko predsjednika i pilnja kako svjedocima tako i obuzniku predlagati. Dokle god ispit svjedoka i obšte cijeli ispit trajo, nužno je, da porotnik nikada niti svjedoka niti ob-uznika iz vida ne gubi, nego da kako one, tako i ovog ne-preneo smatra i pogleda. Jer menjanje i izraz lica njihovog, njihovo cijelo obnašanje i držanje prilikom ispita, naročito pak, kad se izjasnjenja daju, njihovo divljenje tjele i zvuk njihovog glasa itd. govore često jasnije neželi same njihove rieči, i tako ne redko daje se što iz ovih pr i bolje dokučiti, neželi iz samih rieči. Često dostovjernost jednog svjedoka zavisi oso-bito od natina, kojim izjasnjenje svojo čini i daje. Za ispiti svjedoka dolaze razlaganja državnog odvjetnika, onodose sa na podkrepljenje tužbe, i branitelja obuznika kloneća sa ko uništenju ove. Oba ova razlaganja ili besieda sačinjavaju i konac postupanja toga sa onom predsjednika, koji najpoglav-itiije točke ispita glavnog u kratko sabore, dokaze za ili proti obuzniku govoreće prodioži, bez da svojo mićenje svršiti cijelog toga izkaže, i porotnike potom na dužnosti njihovo u obšte i poosob na zakonne predpise, koje bi se muža imale pri razusdavanju voprosnog predmeta u prizrenje uzeti, opo-mene. Pri ovom treba porotnik dobro da se čuva, da ne bi se kako razlaganjem ovim dno odvući na kakvo jednostrano i ne-pravno mićenje. Jer ne redko gledat će državni odvjetnik sa velikom većinom i zarom, sa sjećem i razum pridobivajućim veleriečjem svoja razlaganja da izvodi, a branitelj naprotiv toga starati će se opet u svom branjenju, da na uvjerenje i čuvstva porotnika dijevstvu, kako bi takvim načinom porot-nu za obuznika presudu dobiti mogao. No razumni porotnik neće se dati besiedom prvoga obmanuti i prekloniti na kakvu nepravdu strogost, niti onom drugoga na kakvu nepravdu blagost prema obuzniku. Na protiv potruditi će se on osno-ve i razloge državnog odvjetnika, kako li i one branitelja hladnokrvno i držeći se niti jedne niti druge stranke savjestno ispitati, istinito od lažnog, prave osnove od onih na osnove naličnih odlietli i takvim postupkom gledati će da sobstveno samostalno uvjerenje svoje s nova ukriepi i potvrdi. Takov će porotnik pri tome i intereso građanskog društva u pri-zrenje uzeti, i tako neće ni dopustiti, da se ili kakva kazn zaslužujuća blagost, iliti pak kakva nepravda strogost uvije-

Porotnik ima samo ovo jedno pitanje presuditi: da li je obuznik krivnju, za koju se tuži, učinio ili ne. Druga pita-nja, kao što su n.p. ova, da li je krivnja po zakonu kaštitu za-služuje, da li je ona od ovog ili onog roda zločina, ili da li ona po zakonu kaštitu upravo i ne zaslužuje, takova pitanja ne tiču se ni najmanje porotnikah; o ovima sudi i presuđuje sa svim drugu sud. Tako dakle zadatak porotnikah sastoji se samo u odgovoru na pitanje: da li je obuznik krivnju, koja se na njega bica, učinio ili ne. Ričuvanje ovoga zadatka vidi se lahkim i prostim biti, no malo iz bliže kad se posmorni, vidi se da ne malim točukama podležu.

Pitanje: da li je obuznik krivnju, za koju se tuži, učinio ili ne, dieli se po samoj prirodi svojoj na dva glavna diela. Mora se siriće pr svega izraživati, da li je krivnja, koja se na obuznika bica, za cijelo učinjena, jer na krivca kakvog neda se ni pomisliti, ako krivnja kakva učinjena nije. Neposotji li dakle dokaz, da je krivnja učinjena, to onda već iz uzroka toga treba da se obuznik za neudržnog progla-si. Ne podležu li pak nikakvoj sumnji, da je krivnja učinjena, to onda tek treba ispitivati, da li je ova od obuznika učinjena? I ovo pitanje raspada se na slijedeće rieči: da li je obuznik kriv, što je bačeno na njega zločinstvo učinio. Nikakvu pak čovek ne može se obviniti kakvim zločinstvom već tako, što je on kakvo dielo učinio, koje na sebi spajnuše znake jednog kaštitog dostojnog diela nosi. Za moći jednog čoveka za zlo-činca proglasiti, ili za kakvo zločinstvo obviniti, ne ište se jedinstveno i samo to, da je on dielo takvog roda učinio, već ovo zavisi i od nekih sa svim većestvenih obstojećih stvari. Mi ćemo ovde samo njeko i to najpoglavitiije točke u pretresanje uzeti.

Dokaz mora svagda postojati, da je obuznik krivnju u takvom stanju učinio, kad je pri čistoj i zdravoj pameti bio tako, da se uzeti može, da jo on veoma dobro znao, šta či-

njaše, i da je veoma dobro razlikovati moguće, da li je dielo pozvoljeno ili jedno nedozvoljeno i po zakonu kažnjivo podležće. Ni je li se pak on pri izvršavanju kravnog diela pri takvoj svijesti nalazio, ili ako je bio n. p. u stanju ludila, besnila, to onda o zločinu razgovora biti ne može. Tako učinjeno dielo po zakonu ne vuče za sobom nikakvu kašnju. On je nalazi se u takvom duhu stanju tvorilo podobno jednoj volji lišenoj mašine, manjka zla namjera, bez koje se kazni dostojno dielo ni pomisliti ne da.

Je li pak iznad sumnje, da je obuzetnik u vreme izvršavanja kravnog diela pri zdravoj i čistoj pameti bio, to onda sledi i nameće se dalje pitanje: da li je obuzetnik dielo to svojevolljno učinio? Jer ko nije krivnju kakvu svojevolljno i hotimice učinio, taj ne može se za krivog proglasiti. Čovek pri izvršavanju kravnog diela može pri zdravom i čistom razumu i svijesti biti, ni pri svem tom ipak one ne svojevolljno učinili. Daje se na mnogo i različno slučajevima misliti, u kojima čovek premda pri savršenom razumu i duha prisustviji, ipak nije svojevolljno radio; ako je n. p. nasilijem kakvim, komu on odoljeti i protiviti ne mogao, prisiljen, da krivnju učini, to onda već nije svojevolljno radio. Ako je prilikom gadjanja u nišan kavnog čoveka slučajno pogodio i ubio, to ubistvo nije nikakvo ono učinio. U slučajevima, gdi je nesumnjeno, da je obuzetnik krivnju ne svojevolljno učinio, imaju ga i moraju porotnici bez svag obzira dalje za neudnu držati i kao takvog proglasiti. U sumnitelima pak slučajevima dobro će činiti, ako pretpostave izreku nedoga, t. j. ako obuzetnika i opet za neudnu proglaše; jer za moći jednog čoveka osuditi i za krivog ga proglasiti ne sme njegova krivica nikakvoj sumnji podležati, već mora tu savršena i podpunna izvestnost mesta imati.

Po zakonodavstvu svih država obrana je svakom čoveku dozvoljena. Tko je dakle u slučaju obrane čoveka kavnog ubio ili ranio, taj se ne može za krivca proglasiti, niti glede zločina, niti pogreške. Djeanje njegovo ima se smatrati, i ravno je onome, koje je ne s namierom i voljom učinjeno. I n-š zakon polaze uslovi, pod kojima se obrana ta vizirati i uzeti ima. Mora sriječ postojati dokaz, da se je tko nužnim branjem iz uzroka toga polazio, da svoj ili svoga bližnjega život, imanje ili slobodu sačuva i od pretece pogibli spase. Žakon govori o nužnom branju t. j. da obrana mora napadnom razmierni biti, da mora tome odgovarati, granice branja ne prelaziti, i ne postojati sama napadnicom.

Nije svrge ni lahko opredeliti, da li je slučaj zakonne obrane, nužnog branja za cijelo mesta imao, ili ne. Porotnik će dakle ovde svoje vnanje i pozornost naročito na to upraviti, da li se je obuzetnik zaista nalazio u takovoj opasnosti, da nije mogao ni na kakvi drugi način, niti bežanjem, niti pak vikom za pomoć itd., nego samo sobstvenim branjem posredstvom upotrebljene sile od sebe odbiti; osobito pak morati, da li nije on granice obrane prekorao, da li nije po obstojateljstvu i veću silu upotrebio, neželi što bi ova ko odbijanje opasnosti od krajne nužde bila, pošto bi možda inače i potpuno dovoljno bilo sa jednim lukim ili težim udarcem napadnika odbiti, u mjestu ubiti ga.

Pri različnim slučajevima n. p. pri krađi, pri falsificiranju povelja i ovih upotrebljavanju i drug. dolazi još jedan osobiti vopros: da li je obuzetnik krivnju, koja se na njega bacu, s namierom, da sebi tudjo dobro prisvoji, učinio, ili da li je on s lukavom namierom radio, ili da li je u djeanju s namierom nezakonitno postupao? Bez jedne ili druge od pomenute dva namiere t. j. bez namiere drugom prinadležću stvar oduzeti, drugom škoditi, a sebi kakav nepraviti dobit ili korist prisvojiti, ne može se ni samo prisvojenje stvari bez znanja i volje gospodara i pritažtelju učinjeno kao krađa smatrati. Tako isto nije ni falsificiranje kakve povelje ili upotrebljenje falsificirane povelje kakvo zločin, ako samo sve to s namierom prevare učinio ne nije. Tako n. p. onaj ne može se krađom obviniti, koji je s punim i dobrim uvjerenjem držao, da je stvar njegova, ili koji je dovoljno uzroke imao, za misliti, da mu je sam gospodari i pritažtelju iz kavnog god uzroka mucajemom dozvolio, da ovi sebi prisvoji i njom se koristi. Ne ređko bivati će i takvih slučajevah, u kojima se sumnja radija, s kujem je namierom obuzetnik dospio do pri-

stavljanja kakve stvari, da li s namierom prevare, namierom lukavkom, ili s kavnom drugom. Razlike su ovde kadkad veoma fine. Ostavlja se samim porotnicima, da oni po njihovom zdravom razumu, po njihovom savjetnom iskustvu obstojateljstva podrobno i prilježno ispita i zaista neće jim biti teško pravu stvar stranu iznći. U slučajevima takvim, kad se ne bi namiera prevare, ili namiera lukavke potpuno i jasno otkrila, kad bi još kakva osnovna sumnja o ovoj namieri zaošla, to onda neće ni jedan bezpristrasni porotnik osuditi, ako oni radije obuzetnika za neudnu, neželi za krivca proglaše.

Kao god pri krađi, tako podobno ima se stvar i pri falsificiranju povelja i upotrebljavanju falsificiranih povelja. Mogu se takovi slučajevi dogoditi, u kojima se vjesticna falsificirana nalazi, ili se je od tih kavnog god upotrebljenje učinilo, pri kojima ipak nikakva prevare namiera mesta imala nije. Odsuda, da je pri tom namiera prevare bila ili ne bila, zavisi pri svakom pojedinom slučaju od okružujućih ga obstojateljstvih. Ali četo nije tako ni lahko iz obstojateljstvih doznati, da li je pri falsificiranju povelja ili ovih upotrebljavanju namiera prevare ili kakva druga kazn ne zaslužuću mesta imala ili ne. I zato onda moraju s tim više porotnici sva obstojateljstva stvari sa najvećim i najsvjetlijim vnanjem ispitati, za da ne bi kako neudni za krivca, a pravi krivac za neudnu proglašen bio. Samo pri podpunoj izvestnosti i najdubljem uvjerenju može se obuzetnik za krivca proglasiti; ostaje li pak još kakva sumnja o kaznitelnoj prevare namieri, to onda iziskuje dužnost i savjest, to onda iste i pravda, da se obuzetnik za neudnu prizna i oglasi. Što se tiče do upotrebljenja falsificirane kakve povelje, tu se još naročito i na to ima paziti, da li je obuzetnik i znao, da je povelja ona falsificirana. Nije li on to znao, to onda ni o zločinu razgovora biti ne može, budući da samo predvaritelno znanje toga, da je povelja falsificirana i potom sliedeće upotrebljenje ovu zločinu sačinjava.

Četo će doći u pretražnje i ovaj vopros: da li je pri zločinu kavnog jednog, ili njih više obuzetnikah učestvovalo? Ne biva svrge zločinu od jednog samo učinjeno. Četo mnogo njih na tom poslu rade. Od ovih mogli su jedan ili njih više kavnog kavnog diela neposredstveno učiniti, a drugi opet ko ostvarenju zločina neposredstveno dještovali. Ove poslednje zakon za zločine proglašuje isto tako, kanoni i one prve, što su samo zločinu neposredstveno učinili. Kako neposredstveno pravi zločinac t. j. poglavica, tako isto i svi oni, koji su ko kavnom dielu iz sobstvene koristi, posredstvom naloga, zapoviesti, pretnje, savjeta ili nastavljenju povoda dali, jesu saučestnici i skupa krivci zločina učinjenog. Ovima su ravni i oni, koji su neposredstveno i s namierom na ruku išli, da se kavnom dielu učini, bilo to uklanjanjem s puta svega onog, što bi ko izvršavanju takvog diela smetalo, ili nabavljanjem sredstvih, kojim bi se ko izvršenju toga dospjeti moglo. Krivica takva spada naposljedku i na one, koji su pre izvršenju zločina sa krivcem (t. j. sa poglavicom ili njegovim spomoćnicima) u dogovoru i pogodbi stajali glede davati mu se imajuću pomoć po svršenom dielu ili glede jednog tala na dobitu ili korist iz kavnog diela proizitiću. Sve ove osobe jesu saučestnici zločina i skupa krivci, budući da ruku pomoći ko utemeljivanju i izvršavanju zločina pružaju i podaju. Istina, kaznenje njihovo nije ravno velikom. Oni, koji su kavnom dielo neposredstveno učinili, veću kaznu zaslužu, neželi oni, koji su samo pomoć neposredstveno davali, a ovi opet veću kašnju zaslužu od onih, koji pri izvršavanju diela takvog nisu pomoć neposredstveno davali, nego su samo pre izvršenju sredstva nabavljali, s kojima se kavnom dielu mogućim učinilo; ili s kojima su toga izvršenje olakšalo. Ne veće ili manje kaznenje ne treba porotnika u njegovom razsudivanju ni malo da smeta i u tome poremeti; o kašnji ovaj ili onaj suditi će drugi sudci. Pored neposredstvenog kriven i saučestnika kazni su dostojni i svi oni, koji su krivcu — bez da su s njime pre izvršenju diela samog dogovorili — tek posle, pošto je već zločinu savršeno učinjeno, od pomoći i uslugu bili, dočim su n. p. oruđja, o kojima su znali, da su ko izvršavanju diela kavnog služila, sakrili, ili znake, koje je zločinu po sebi — kao što je njima poznato bilo — ostavilo, s puta uklonili, ili beganje kavnom njima poznatom

zločinu olakšali; naposljedu oni, koji su od kakvog njima poznatog zločinca dobiti ili korist povukli. Zato dakle dužnost je porotnika pri ispitu stvari, da svoju pozornost i vnimanje na okolnosti i obстоjtelstva uprave, kako bi se uvjerili, da haš postoje takva djela, koja saučestvoju u zločinu utemeljivu, da haš postoje obстоjtelstva, iz kojih se jasno vidi, da je kogod pomoć po učinjenom zločinu pružao.

Ko jednom zločinu ne ište se svagda, da djelo kćerno zaista i učinjeno bude. I samo pokušanje kćernog djela utemeljiva po našem zakonu zločinu, kad je zlomislenik djelo kakvo kćerno počeo izvršivati, no izvršiti ga ili zbog nemogućnosti, ili zbog kakvog stranoj prepajivosti, ili zbog kakvog drugog slučaja ne mogao. — Ako je dakle kogod kakvo djelo započeo, koje ni u kakvoj neposredstvenoj svezi sa umisljenim zločinom ne stoji, kakvo djelo iz koga se ništa drugo, do da je on u misli kakvo zlo učiniti, izvesti i zaključiti ne da, to onda o pokušaju kakvom ni govora nema. Bolje rad razumljenja daj da primierima nekima to osvijetlimo. Kogod je u namjeri neprijatelja svoga otrovati, ili ubiti, i na taj konac kupi arsenika, ili praha i olova, i napuni s tim svoju pušku. Iz ovog samo djela nemože se izvesti ona namjera; da je on htio ubistvo kakvo učiniti. Arsenik je inače mogao kupljen biti i drugom kom namierom za n. p. gad utamaniti. Puška je mogla napunjena biti za ubiti divljač ili zvjer kakvu. — Kogod, koji je u namjeri kuću svoga susjeda upaliti, kupi trud. Tko će sad zbog toga samo tvrditi, da je zlomislenik kuću upaliti namierio, zar ne može on trud i za palenju lule svoje potrebiti? — Kogod načini merdevine jedne, za moći uneti u jednu sobu, iz koje bi htio neku sumu novaca ukrasti. U ovakim i podobnim slučajevima još nikakvo kaznitično pokušanje ne postoji, budući da još nikakvo djelo vodeće kom neposredstvenom izvršivanju zločina poduzeto nije. Sa svim se pak drugojačije stvar ima, ako je arsenik već u jelo strpan i sa ovim pomiešan, o kom se po savršenoj svodobi znade, da je isto to jelo neprijatelji jesti imao, ili ako mu je šta više još i jelo to pružano bilo; ako kogod sa punom puškom na neprijatelja u zasadi kakvoj, pokraj koje ovaj proći mora, čeka, ili ako je već na njega i puškom nanišao ili šta više i opalio; ako se zlomislenik namieša, da goreću trud na kakvo zgodno mjesto od kuće, koju zapaliti namiera, postaviti, ili je već goreću trud na umisljeno mjesto i stavio; ako je lupež merdevine na kuću naslonio, i u namjeri da se u sobu spusti, ili ako se stoji na merdevinama prozora od sobe približio, ili šta više još, ako se već u sobu spustio. U takvim je slučajevima zlomislenik već takvo djelo preduzeo, koje se odnosi na upotrebljenje kom izvršivanju zločina opredeljenih sredstava, ili se je već takvim djelanjem u stanje postavio, da sredstvo upotrebi. U takvim slučajevima ne samo da zlomislenik namieru zlu ima, nego je i umisljaj obelodanio svojim djelanjem, koje već ne daje o onom posumnjati. — Jeli pak kogod u izvršivanju zlog svoga umisljaja već toliko uspio, da preduzima takvo djelo, koje u neposredstvenoj svezi sa zločinom stoji, to onda u takvom slučaju mora se dalje i na uzrok gledati, zašto nije, kad je već i do samog izvršivanja došao, zločinu i učinio n. pr. zašto i iz kog uzroka nije neprijatelja otrovao, li ubio, kuću upalio, novce iz sobe pokrao? Uzrok toga može ležati prvo u nesposobnosti upotrebljenoga sredstva n. pr. na mjesto arsenika bi pomiešan šećer sa jelom, puška bi slipeo napunjena, u mjesto goreće trudi li neki možer položen na mjesto, od kud bi vatru proiziđi imala. U takvom slučaju pokušanje ne može se za zločinom proglasiti, budući da je vred sa svim nemogućan, neprijatelj nemože biti otrovan, i vatru ne može proiziđi. Sigurnost pravde nije dakle ni na kakvi način povredjena i karai zakoni, koji se na sigurnost ove zaštite izdaju, nisu još prekoraknuli. Uzrok, zašto zločinu nije učinjeno može dalje ležati u nedovoljnosti po sebi dostatečnog sredstva n. pr. pri otrovanju, budući da arsenik bijaše u nedovoljnoj mjeri sa jelom pomiešan; pri ubistvu, jer puška ne bi dovoljno napunjena; pri palenju, budući trud bijaše po sve malena i zbog toga, pre nego što bi se kakav dičo kuće zapalio, sem izgore, pri kradi, jer merdevine bijaše po sve kratke ili veoma slabe. Uzrok naposljedu može ležati u otklapanju od dilačuju osobe nezavisnom obstoitelstvu, koje diejstvovanje kakvog po prirodi svojoj sposobnog sred-

stva preći, n. pr. zlomislenika je kogod smotrio, kad je otrov sa jelom pomiešan, i potom čovjeka, koji bi jelo to jesti morao, o tom izvisti; puška bude zlomisleniku haš, kad je nategao i pući htio, iz ruke izlisluta, ili ne mogao tetik odapeti, što se jezica škrišio; vietar odvau i sa sobom odnese goreću trud; pre nego što se lupež u sobu spustiti mogao, ljudi se neki ko kući približio. U ovim dvama posljednjim slučajevima sredstvo je svakojako sposobno za rukovodjenje kom izvršivanju zlog djela, samo što je u prvom po stepnu, a u drugom slučaju zbog drugih od dilačuju osobe nezavisnih spoljašnjih obstoitelstava nedovoljno kom proizvedenju diejstva zlog djela. U ova dva dakle slučaja sigurnost je pravde poremećena, i pokušanje ima se za zločinu smatrati i držati. Manjanje umisljenog protivzakonnog izhoda nije potom nikakvo osnovano izvinenje, ako se pokušanje sastoji u kakvom kom diejstvitelnom izvršenju vodećem djelu, i izvršenje zlog djela protiv volje dilačuju osobe izostane; jer kao god što se ne može događaj protivzakonnog izhoda povodom li namieštajem, no protiv volje dilačuju slučaji se ovome za zločinu prepisati; tako se ne može u protivnom slučaju prekidanje ili izostavljanje slučajno protivzakonnog izhoda, koje se prekidanje protiv volje dilačuju osobe dogodilo, ova od zločina izvinili. Po ovome će porotnik u slučajevima, gdje je govor o pokušaju kćernog djela, sa saviestnom strugosti ispitati morati: prvo da li obstoitelstva postoje, iz kojih se bezsumnjeno i očevidno vidi, da je obtuženik sa namierom zločinu učinio, potom, da li je on ko diejstvitelnom izvršenju vodećeg djela preduzeo? Postoji li po najsviestnijem ispitu jednog il drugog od ova dva obstoitelstva još kakva osnovana sumnja, to onda iziskuje od porotnika-prisegnuta dužnost, da obtuženika za nedužna proglasi.

Pri koncu još čemo i to primietiti, da se jedno od najpoglavljivijih preimustava instituta porotnoga suda u tome sastoji, što porotnici nisu obvezani na kakvu krutu dokaznu teoriju. Njihovom se zdravom razumu i njihovom saviestnom uvierenju izključitelno bez ikakvih drugih predpisa ostavlja, da svoju izreku svjehu: kriv je li n-dužan je obtuženik izkazati. Pri izrecima svjehu imaju još i to na vagu staviti, šta jim srce i čuvstvo svakog nježnoosećajućeg čovjeka nalaže, šta od njih čovečnost sama iziskuje. Porotnik može a i treba predložiti čovečesko djelo čovečeski da sudi. On treba dobro na um da uzme način-mislenje, vospitanja i cilu ličnost obtuženika kao i obstoitelstva, pod kojima je isti djelo. Karakter i obstoitelstva opredjeljavaju moralnu vrednost ili necicnu jednog djela. Ako je dakle sad kruto pismo napisanog zakona, al ne u srceđu naroda živeće čuvstvo česti i mravnosti povredjeno i prekoraknuto, ako je moralna krivica sudjena po čuvstvu čovečeskom tako reći na ništa spala, to su onda porotnici na proglašenje i izreku nevinosti upućenovani.

Zakon, kao što rekomo, ne prepisuje porotnicima nikakav red, koji bi u smotranoj dokaza nabudavati imali. Zakon ne daje način i pravilo, po kojemu bi oni samo svoje uvierenje utemeljiti i utvrditi imali. Zakon ne propisuje, da je ko dokazu kakve krivnje ovo ili ono čisto svodokah, ovo ili ono obstoitelstvo nužno. Isto tako ne opredjeljuje, da shodište ili sticiste ovih li onih obstoitelstava, da se ovi ili oni osobiti dokazi osnovi u svojoj svezi za dokaz dovoljni i savršeni smatrati imaju. Šta viš ostavlja on na dobru volju i bistri razum porotnikah, da sebi iz svega onog, što se na ispitu za utemeljenje tužbe i pravdanje li bramenje navodi, krepko stalno i najdublje uvierenje izobrazu, i po ovom izreku svjehu kriv je li nedužan je obtuženik podati. Otuđa se vidi n. pr. da on jednom jedinom svodoku više vjerovali mogu, neželi drugoj desetorici ili više, ako samo onaj jedan svodok po postojećim obstoitelstvima, po njihovom mislenju i razsudjenju više vjerovanja zaslužu neželi druga desetorica. Tako isto može često i prinestati jedna povelja više dokazati i posve dočiti, neželi deset svodokah, a tako isto i obratno. U kratko svo i jedinstveno zavisi od tuđa: kakvo su srceđu porotnici najdublje uvierenje iz cijelog ispita zadobili ne viziđu ni najmanje na način, kojim su do toga došli. No porotnici ne smeđu zato ipak stvar tako lahko uzeti, da bi se sa svim po čudi i lahkomisleno za uvierene držali smeli. Kad čovek u običnom životu ne može tako lahko o kakvom dieđu da se uvieri, to

jedna država, carstvo, upraviteljstvo, ili da se ima vlast.

Izvršili ova tri zvanja nad mnogo ili nad malo ljudih, zovu se vladati ili carevati ili upravljati. A ovo naložiti kome, zovu se obećati pokornost ili podati se.

A onaj, koji tu čast ima, punoslavna zvanja od svoje braće primiti, onaj se zove upravitelj, vladatelj, gospodar, monarh, samodržac, vlastitelj. On nosi još i premlago drugih imena: po različiti naroda i jezika; po društvu građanskome, od koga ima čast i sreću, da je predsjedatelj vjeli ili mali, zovu se: car, kralj, šah, sultan, chan, vojvoda, knez, hej, kackik, konsul ili spravnik, purgermajstor; sve je to jedno. A oni ljudi, koji velikim narodima i zemljama upravljaju, nazivaju se nasljednici božji, ali to samo iz šale.

A svi drugi ljudi u društvu, koji kakvo vladanje dobiju zovu se njegovi podajnici ili podložnici; jer su mu se sveto obećali, da će mu se u svemu, što jim god za njihovo dobro bude zapovijedao, pokorno ili ponizno pokoravati.

Svaki podložnik, koji svoje obećanje pošteno obdržava, kao što se već obećao, koji sve upravno plaća, što mu god njegov vlastnik zapovijeda, da ima platiti, onaj je pošten čovek i dobar podložnik. A onakovi, koji to ne čini, onaj je prava pogan, jer ne drži svojoj riječi. A koji i svoga vlastnika, bez iz uzroka njegovog zvanja hoće da izbaci (a prestola svragnu) onaj je buntovnik.

A onakovi vlastnik, koji svoje trostruko zvanje savjestno izvršuju, i ništa ne zapovijeda, nego samo što na korist i sreću njegovih podanika služi; to jest: slabe brani, nerazumne rukovodi, i onima, koji nepravdu terpe, pravo povratja: takovi se upravljeli zove dobru vlastnik. A narode moji to je da božji, taj se upravo može nazivati malim zemaljskim bogom; to ga ljudi poštuju i blagosiljaju svi razumni podajnici, kao dica svoga oca.

Ali onakav upravitelj, kome je zvanje njegovo teško, tako, da se on niza što ne stara, nego samo jede, pije, spava i uveseljava se, a sve ostalo pušta, da propada, onakovi se zove: togota roda ljudskoga, takovih se broji dosta u istoriji ljudskoj.

A baš kad onakovi misli, da ima samo svojima podložnicima zapovijedati zato tek, da može imati samo svoje uveselenje; kad on zapovijeda, kako on, što je samo njemu koristno, a ostalim dobrim ljudima škodljivo biti mora, kad on na pr. svoje jadne zemljedičce silom u lov goni; kad na novi danak navali, pod izgovorom, da namjerava zato nove putove nasipati, a poslije samo svojoj milosnici kakvo uveselenje kupuje: takovi se naziva tiran ili mučitelj. I tako gadnijih ljudi bilo je na svijetu. A ima li jih još, to će naši potomci znati prepovijedati.

Carevini težak je posao; a osobito, ako je država velika, i ne sastoji se samo iz 10000, nego iz nekoliko 1000 putah po 1000 ljudih. Pomisli samo, koliko ovakovi čovek mora misliti i raditi i koliko tužbah i donosah iz svakoga reda ljudih, iz svakoga grada i svakoga sela prelusati mora! koliko samo pisamah pročitali ima. Ali je carevati opet i sladak posao. Samo vladanje, zapovijedanje, da možemo natirati tek jednom riječju i jednim pogledom tolike milijune ljudih, da oćine, što mi hoćemo, ut to je sladjie i od samoga meda. A posle toga još je i nešto drugo, kao što je i pravo, sa ovim teškim zvanjem skopčano. Skopčana je t. j. još i velika plaća, a 2. još i veoma velika čast.

1. Velika plaća ili mnogo dohoda. Zato mogu vladatelji dobru živiti, i velikolice se odjevati, krasne kuće uživati, i mlozinu poslužiteljah, konjah i t. d. držati.

2. Veoma velika čast. Sve se mora vladatelju ponizno klanjati. Svi podložnici moraju zaboraviti, da je on prae toga njima ravan bio, i da je on takovi samo zbog njih postao, kao što je sada. Nitko mu sada ne sme riječi. Brato moji blago njima samo, ako to vladatelj ne zabori, kako je on do te časti došao! Ali opet teško! I kao njima! ako on od veliko ove časti, koju mu njegovi podložnici ukazuju tako vrtoglav postane, kao mala Belina.

Sad baš zato, što je vladanje milo, nahodilo se svagda ljudih, još od kako je svijeta, koji su se drugima silom nametali, premda ni najmanje prava na to nisu imali, to jest: Oni

su druge ljude sebi pokoravali, ili jih natjeravali, da jim se pokoravaju. A kad su se nad njima već ogospodarili, a oni nisu onda nima upravljali, nego su jih upravo mučili ili tiranizirali! Od ovakvih zlikovca, koji se i ograbitelji nazivaju, kipi i dan današnji ljudska istorija.

Nisu li ovi ljudi bili dosta lukavi ili hitri, to su svoju opaku namjeru izvršili; ili nije li ova došla na nepravce, koji su silu silom odbili; i onda su se oni zvali razbojnici ili buntovnici, i kada su jih u ruke dobili, taki su jih vješali. Takovi su ljudi bili Kesojevi, Pugačovi, Kariusi, i Aleksandrov sadrug.

A kad su došli do svog namjerenja, i kad su doveli silom do toga, da su mlugi milijuni ljudih, dokle su god živili, puštali se varati. Onda se zovu oni narodni razbojnici ili obladataelji. Takovi su ljudi bili i sami Aleksander, Cesar, August i Kromvel. Ovaj njihov put išao je baš upravo tako, kako god Pugačevljevi i Robespierov pokraj vješala, samo po slučaju neki pokušać iz njega. Ali opet drugi bivaju kao i Kromvel, još i po svojoj smrti, dakle su veoma kasno obošeni, a Robespier je baš u pravo vreme živ, gilotinirat.

Ponajviše od državnih osnovateljah staroga svijeta bili su ograbitelji. Dragi Bože! kako su ljudi gupili vjelo jih je malo tako pametnih bilo, da sami sobom u šitlu državnu idu. Da jih nije Nimrod sa svojom siceriknom u nju satirao, koji bi tako duševni postali, da jih nije kakav zlikovec, zbog njihovo vlastoljubive koristi na to natierao. Tako su često polagali ograbitelji prvi temelj ili osnov k sreći jednog cijelog naroda, kako god što je i gdje koji starofrankonski grad, su vatroubičajna postao pomodan i liep!

Sad imamo primjerah, da su se ljudi b-z svakog prava samo silom i sa smutnjama kakvoj velikoj državi ili narodu za vladatelja namećnuli. Sjedovateljno, kad bi se svršeno sjednili, dobro bi su bili upravljali. Onda prestanu svršavati ljudi obično dobru bivati, mirno držati se, mirno slušati ograbitelja i baš radovati se tome, kad vide, da je on pametniji i okretiniji, nego li njihov predjaši, ako i jest zakomljeni, ali pri tom nerazumitiji, liceniviji ili zar već i mučitelji i upravljali. Primjerah o tom, koji su se još i u naša vremena događali, daš sebi na uho prešapatli.

Meni se čini, da to se dopada ovo, šta sam ti do sada o vladanju govorio, moji dragi nišljace! ti si već dosta od svega toliko zapamtio, koliko ti je i svoj neprosvištveni um razumitiji mogao, a želiš i još više štogod čuti? Kad je tako a ja ću te još i dalje voditi; samo ti moraš malo paziti, i na tečaj svijeta.

Da samo jedan jedini čovek, koga mi gospodaram nazivamo, sve može činiti sam, što god njegovom visokom zvanju pripada, to nije moguće, baš i kad bi samo jednom malom zemljom imao upravljati. On ne razumieva sve, što bi trebalo, pak i osim toga za pametno upravljanje premlago se znanja iziskuju i veoma dugo iskustvo nužno mu je na to. Pak od kada mu toliko bremena za ispitati sve, kako i šta se radi u njegovoj zemlji, da sve tužbe preluša i sve raspre, da razmjeri. Dakle istražiti mora premlago pomoćnicah s kojima on one mloge poslove podieliti mora, kao na pr. pravicu suditi, viroisповједanje upravljati, vojsku držati, prilodo raspolagati itd., da se oni o svemu staraju. Ovina predpise on točno, što i kako imaju svaki: svoj posao izvršivati. Ovi rade sada u ime njegovo; zato jim se moramo u svemu, štogod u ime carevo zapovijedaju, onako isto pokoravati, kako god i samome caru. Ovi pomoćnici nazivaju se činovnici ili državni služitelji, oni sačinjavaju jednu veliku klasu ljudih (u nekim zemljama je svaki 30 čovek državnih služitelji) a ovi svi skupi sačinjavaju u prostranom smislu vlast ili praviteljstvo. Svakome se od ovih naravno mora za njegovu službu i plaću davati, jer ko radi zaslužuje, da mu se plati; svakome pripada uvažavanje i čast, premda je i obdvoje, to jest i plaća i čast u raznoj mjeri, jer ima visokih i niskih činovnikah. K visokim broje se i najniži činovnici, generali, namjesnici u okružajima i predsjedatelji, i ovi se nazivaju velikasi (magnati) u zemlji. Može biti tako, kao što su i carevi zovu zemaljski bogovi. Ovi niski činovnici, baš ako ni bili i najniži, opet su svagda državni služitelji; noćni strážari, dobošari tako su dobru kao purgermajstori, a učitelji školski i knez u selu isto kao i mi.

nistar kod kralja. Svi ovi svaki po sebi i svi skupa stoje jedan pod zapovied drugoga; a svi su pod nadgledanjem vladatelja, kao najvišeg državnog činovnika, ovoga moraju oni o svemu, što god u ime njegovo rade, pitati i odgovor mu davati. On se mora starati, kako će u svakom zvanju višega i nižega čina samo onakovi ljudi biti namješteni, koji poznaju svaki svoj posao, i da su pritom poštena čeljad, a ne lažni lenivci. Vidiš moj bratle od ove velike čete visokih i niskih činovnika zavisi sreća i nesreća ljudstva u svakoj zemlji. Ovi upravljači u vladaju svetlom, a ne carevi. Ako je ovaj drugačiji i dobar čovek, ali u svome nadgledanju nad njima niti je toliko okretan, to se onda sudci daju podmititi, a financijeri krađu kao i gavrani, pak onda ide sve preko vrata. — Razumijeli li sada, koliko je veliki posao namještanje činovnika u svakoj zemlji? Ali, Bože moj, kako biva ovo u nekim zemljama! Tu se tiskaju i nameću ljudi samo za dobiti komad hljeba i čast, u činove i službe, koje niti znaju, niti mogu, kao što bi trebalo, izvršivati. Jedan stari i sakati bogalj postane strážarom noćnim, a cilu noć spava. Jedan oplupni i prestariji sluga kakvog velikaša postane školskim učiteljem, samo što jedna kojkavica zna pisati. Jedan proteranica kupi sebi parohiju, pa postane ispovjednikom i propovjednikom. Jedan mladi čovek tek izišavši iz univerziteta (svetilišća) gdje nigdi ništa nije naučio, pa postane dvorskim savjetnikom, samo zato, jer mu je stric ili ujak ministar. A ovaj je postao ministar, što ima 32 djedeh. Ode gledaj od sad, kako biva u svijetu u ovoj struci: pak ećeš viditi čudo.

Očieno je upravitelj samo jedan čovek, ali ima i mnogoglavini upravitelja. Kako kad bi su ljudi mislili, da deset očih više vidi, negoli dva, i za to kao da bi su tražili namješto jednoga petoricu od svojih najboljih sagrađanah, koji bi se u svačemu skupa savetovali, i svi skupa upravljali? A da bi došao slučaj, kao što se često misli ili podozrieva, da svi svagda ne bi bili jednoga mnijenja, onda im ljudj služu za pravilo: da što veći dio nadje za dobro, to će se smatrati, kao zapovied vladatelja.

Ona uredba, gdje samo jedan upravlja zove se monarhija (ili samovlastnik) u malim zemljama, kao u vladčevstvima, u grašćinama itd. (monokratija). A ova, gdje mnogi skupa upravljaju, zove se aristokratija. To se zove različita forma upraviteljstva, ali jli ima još i od više strukah.

U velikim samovlastijama zaborave stara i mlada dica, da je car čovek, kao i ostali ljudi, i a on sam, to kadkad zaboravi. Oni misle da je to svobladni bog, i naviknu se tome u svom govorenju. Tako n. pr. istina da i car siedi isto kao i ostali ljudi, njegova se stolica ne zove stolica, nego se zove tron (prestol), on živi u jednoj kući ili palati, kao i svi ostali i dobroimislji ljudi; ali se njegova kuća ne zove kućom, nego dvor; tako i njegove sluge i poslužitelji, od kojih obično ima po dosta od prvoga hofmarsala do najposljednjeg-parakurara, nazivaju se dvorjanstvo ili dvorjani (sa svim različit od državnih poslužiteljah), on se ne ženi, nego se venčava; njegovih poslužiteljah, on ne ide u teater, nego izvolio je visotajez tamno se pojaviti. Pa baš kad bi bio kao i Kaligula, to bi mu se svagda imalo reći: vsemilostiviji gospodine!

A nije to nešto veoma strašno, da jedan čovek kao upravitelj silnu vlast mora imati nad životom i smrću, nad imanjem i poštenjem, i nad toliko milijuna ljudih zapoviedati? On se može sebi činiti mudrijem, nego li što je. On se može prevartiti, može imati svoje čudi, može se promienuti, ako je iz početka bio dobar. Zato su pametni narodi smislili, te su svome monarhu nekoliko drugih razumnih, bistroumih ljudih pridometnuli, koje on pri važnim i velikim poslovima za savjet pitamo n. pr. imaju li podjednake veće danke davati? Je li baš nužno s ovim ili onim govoriti? Društvo od takovih ljudi, bez kojih snizvoljena samovlastnik ništa učiniti ne smie, zove se sabor državni, a u malim zemljama sabor zemaljski, u Engleskoj zove se parlament, u Holandi Generalstaten, u Francuskoj knenare, u Madjarskoj bivša Dieta, itd. i onda se ova struka vladanja naziva ograničena monarhija ili samovlastnik.

Sada vidiš, da mi ljudi ne možemo biti bez vlasti, da bi smo drugačije zaostali kao divlji, i još divljiji postali, i morali bi smo se boriti i za sami ovaj život. Sad dakle gdje

ćemo mi naći tog tako nuždnoga čoveka, upravitelja ili gospodara? — Ništa nije lakše, imali bi smo misliti, nego li to: između toliko stolina hiljada ljudih ima zaista dosta i pametnih ljudi; a između toliko milijuna ljudih ima jli zaista 10 puta više; sad neka izidju svi skupa, pak izaber-mo slobodno jednoga između njih, koji je najzaslužniji za ovaj visoki stepen, tako bi smo morali misliti, kad bi tako moglo biti; ali moj bratle stepen vedomu približeno i pun časti; teku se navale odmah, kako mjesto obodni premlogi ljudi za-ono mjesto, kako god diokani za koju masnu parohiju. Sad pokupe glasove (volu) to jest: tu i čino sad smutaje; dobroga čoveka prevare, a slabi se dade podmititi, a strahljivi uplašiti. Više puta rade se i među sebae vojne, i budale lomo sebi vratove, ili će Petar ili Pavo carevati. Tako prije nego se opredieli, više puta ne dodju na prestol najzaslužniji i najdosojniji, nego najlakaviji, najbogatiji i najprodržljiviji, a drugi stoje okolo njega, gledaju, muče, i sami ne znaju, šta jim se dogodi.

A više putah još umiesae i drugi tudim i siledzia i kaže ciolom narodu: „Vi imate, vi morate, sebi ovoga mog brata, mog sinovca, zeta, ljubimca za vladaoa uzeti.“ Tako biva u svijetu. Daj sebi prepoviedavati šta se u svijetu čvarkovo štogod i ne davno dogadjio.

Bivalo je carstva, gdje je car umro, taki je drugi novi izabran bio. Ovo su se zvale: izabratelna carstva, a takova su bila nekadašnja Poljska, Nemačka, Madjarska; ali od ovih obdava: su prva prestala stajati, a tretje je po sreći prestalo biti carstvom izabratelnim. Sad šta se ne čini koji je očajanije? Natovari se manje zlo na vrat, za izbaci drugo veće. Ljudi pretvora izabratelno u nasljedstveno carstvo, to jest: oni zaključie, da smo mi jadni griješnici od već maloumi za izbiranje, i svaki put ima se posla i protivljanja ljudi, ili miešanje tudjina pričinjaia nemir o tom: zato od sada, da nam ovo nesrećno izbiranje ne dosadjuje, zaključie se, da našem sadašnjem kralju najstariji sin, a njegovom opet njegov sin i bez pitanja u nasljedju na prestol sliedovati ima; i to ima tako trajati dokle se gud i jedan od iste rodbine iz plemena ili kervi našga sadašnjega cara u života nahodi; istina, da je ovo nekakva čudna uredba! U Škociji je tako bilo nasljedstveno mjesto od dvorskoga šaljivca; kakva je to bila budalastina! Zar ako je otac po naravi bio šaljiv, morao tako biti i njegov nasljednik? Ali je nešto drugo carevati negoli šale zbijati, i ako je otac tu riedku prirodu imao, to su mu njegovi potomci mogli nevaljati i kukavice biti. Pamet i dobrota ne može se svagda nasliediti. — Pak opet ovo je bilo najpametnije, što su ljudi u svojoj smetnji mogli učiniti. Sad ovako postane jedna vladateljstvujuća kuća ili dinastija. Samo ne bi su morali misliti mladi gospodičici, koji iz ovako nasljedstvenih kućah proizlaze, i to kad na njih dodje red, da na vladanje stupe, da ne sanjaju, da je to samo misliti Bog, ili priroda baš njega izabrala, na prestol pozvala. Jer je milostivi Bog dao, da oni kao ljudi s ljudma na svijetu žive. A za krunu i nasljednog princa, odredio ga je samo slobodovoljni narod. A ovu uredbu više putah pozniji narod opet oduzme, kada se koji izrod u ovakvim plemcima kod naroda zamieri, n. pr. Stuart, Burbon, Bonapart.

Obština.

(Prodajeenje.)

U predhodjećm listu izkazali smo mienje naše o razvijenju obštinskoga saveza, i oduđa ponajtie o obštini izveli, a potom i odnosenje obštine o državi predstavili. Sad pak želimo baciti jedan pogled na unutrašnja obština odnosenja.

Kad one, koji u obštini jednoj stanuju, ili se tek u istoj pridržavaju, u razudjenje uzmemo, to nalazimo između njih stranom takove, koji u svim ili bar nekim iz obštinskoga saveza proizilječim pravima učestvuju, i obštini se tek mimolodno i na vreme zadje žavaju. Prve nazivamo članove obštine, poslednje pak strance. Između obštinskih članovah razlikuju se opet obštinski ili građani obštine od o obštini prinadležćih. Obštinski su oni obštine stanovnici, koji ovaj kao pravi i svojstveni sućeni prinadležće, i potome, ako kakvo god pripreke

nema, imaju pravo učestvija u svima prirodnim i poslivnim a i političnim pravnim. Ovi su preim�ustvo i samostalno ko sa- ućstvinu u obštinskih namierama i črsto u neposredstvomom sauzvanju obštinskoga imanja opravdičeni, skupa i sa političnim pravnima snabdiđeni, u obšto jedinji sivojstveni i diolatelni sućleni zihora. Oni pak, koji su primanjom u savez obštinski obštini priobćeni, ili kojima po zakonu dćržavnom stanovanja pravo pripada: n. pr. sivoćstveni, dćržavni služioćlji, činovnici, javni ućeljoćlji; ili koji so u obštini samo na vromc zadržavaju, ali u istoj i kakvo lećžećo dobro, pravo zemljišta i dr. priiaćzavaju, zovu se k obštini prinadležći.

Prava, koja obštinarima kao takvim izkljućitelno pripadaju, dolsze pod imenom obštinarskih prava. I ova su sljedeća:

1) Samostalno t. j. nikakvog više dozvoljenja nepotrebućećo pravo u obštini stanovati. Iz ovoga prava proizilćže pravo iskanja pravdo i politićno zašćito, koju je obština stranom već i po samoj pćrvašnjoj svari svoga sajedinjćenja, stranom pak po nalogu dćržavnom k njoj prinadležćim davati obvezana.

2) Pravo polzovati se sa svima obštinskim zavodima, u koliko ovih svariha i lićno svojstvo obštinaru samog dopušta. Na primier: obština ima jednu šalu, koje je svariha bolesno kakvo živinće obštinaru pod krov svoj primati, za da bi so lakšo izlććili moglo, i no okuľžo drugo kakvo zdravo živinće. Obštinar i tek za takvu svarhu mogu la šalu upotrebljavati, nikako pak i zdravo živinće uterivati. Obština je opredielila jednu sobu u kći obštinskog, da se u njoj sa tćrgovinom zannimajući se obštinar u urććeni dan sedmice sabiraju, i o poslošima tćrgovackim razgovaraju, drugih pak danah obraća obština istu tu sobu na drugu kakvu svarhu. Sa tćrgovinom raććići smiľdo dakle samo u opredieleni onaj dan u toj sobi skupšćinu dćržati. Na protiv oni obštinar, koji sa tćrgovinom posla nemaju, ne mogu se onog dana u toj istoj sobi sabirati, budući da jim lićno svojstvo za to oskudieva; oni bo nisu tćrgovci, i tako bi tćrgovce u savietovanjima njihovim uznemirivali.

3) Zajednićko imanje ili polzovanje zajednićkoga imanja na dobru obštinskom lećžeće i pravo iskanja, da ovo svariha svojoj shodno i po zakonomnom propisu obraćeno i upotreblćjećo bude.

4) Ućestvije u politićnom obštine pravo, što se do obštinskih poslovaćh tiće, i pravo izboranja za razlićite obštinske dućznosti i obštinska zvanja. U ćestvije u ovome pravu zavisi od propisane zakonom i razumom sposobnosti ili lićnog svojstva. Na primier: ludi, biesni i ovima podobni ne mogu pravo ovo, budući su ama lićeni, izvršćivati; zakon bo i razum od toga jih izkljućje.

Od pravaćh ovih, kojih ućivanje obštinarima prinadleći, treba dobro razlikovati ona prava, koja svojstvo obštinaru ne predpodstavljaju, no iz dćržavnog gradjanstva proizilćži i potome svakom dćržavljaninu bez razlićke, bio on obštinar ili ne, pripadaju. Ovak dćržavogradjanska ali dćržavljska prava jesu sljedeća:

1) Pravo zadržćavati se u predielu ma kom dćržave, t. j. pravo nastaniti so i stanovati u svakom dćržave mjestu, gdi na suprot tome privatna prava kakvog gospodara ili priiaćzatelja i policijni uzroci ne stojć. — Nikakva obština ne moćže, spomćnutie slućajno izuzimajući, stanovanje kome u rćzinom krugu zakratiti, i ona je obvezana od dćržave naznaććenog ili opredielćnog ako istina i ne kao gradjanina, no ipak kao stanovnika primiti. Obština se ne moćže tome protiviti, ako koji od njenih sućlanah u kuću svoju kakvog njoj prinadleććeg no od kćda jo i kakav jo dokazavćog dćržavljanina primi. Sa svim bi drugo bilo, kad bi takav dćržavljanin na kakvom obštinskom dobru ili na dobru kakvog obštinskog sućlana bez dobivćnog saizvolćenja kuću zidati namieravao, za da u njoj stanuje. Isto tako moćže so ona protiviti, kad bi kakav dćržavljanin na kakvom ćestom potopljavanju i sruišavanju izloćenom i od kakvog njoj prinadleććeg stanovnika kupljenom zemljištu kuću graditi hćio. Istina da u slućaju ovome no stoji prava privatnog gospodara ili priiaćzatelja, ali stoji pucijani uzroci tome na suprot. Obština je dućzna brigu voditi za sigurnost persone, po ovome dakle no moćže ona ni dozvoliti, da kogćd kuću svoju tamo zida i podiće, gćd je njegov i njegovih život, svakidašnjoj opasnosti izloćen.

2) Pravo na savćršćenu i podpunu sudbenu i politićnu

zašćitu. Zašćitu pak ovu moćže dćržava ne samo preko svojih sobitvenih činovnikaćh davati, nego istu i na obštinu prenći. No s tim pumocćnoćju snabdiđena obština no radi ona onde, gdi jo o podavanju zašćito u smotrnoj persone i dobru kakvog dćržavljanina rieć, u svoje ime, već radi kao mjestozastupnica dćržave, mora so daklo u takovom slućaju i dćržavni zakonah sa svim pridržavati.

3) Politićno dćržavljsko pravo — mogućnost pri izboru kakvog poklisara za zemljski ili dćržavni sahor glasavljćenći ućestvovali, ili i sam izabranim postiti — mora na glod u dćržavi izvršćivom biti. Zato i mogu u odnosu na tćmo dćržavljan na izvćstno obštine, ako i nisu njiovi stanovnici, upuććeni bivati.

4) Pravo pribitka t. j. pravo seli parće kruha načinom poštenim od sebe samog izabranim zaslućiti.

Sva ova prava jesu nezavisna od obštinskoga saveza ova svaki dćržavljanin od dćržave traćiti ima, i nijedna obština nemoćže dćržavljaninu uzkratiti, da jih no ućiva. No i pravo obštine priznati so mora, po kome ona takovom, koji bi bez zakonnog osnova pravo obštinarsko isćko, po svome slobodnom razsudjenju molbu uslićšati ili odhaciti moćže. Zakon mora uslovija i lićna svojstva, od kojih izvršćivanje prava jednog obštinaru zavisi; postaviti, kano što su to: rodjenje, stanovanje u obštini izvćstnim i opredielćnim leććnjim godinah, ućaba za kakvog obštinaru ili zenidba sa kakvom obštinkarom, ćestnost, samostalni ućlićk itd. Pri polaganju takovih uslovijah i lićnih svojstvah zakon treba da priznćje ima na razvijanje obštinskoga saveza i svarhu obštine. Po ovome dobijćje obštinarstva ne moćže zakonom niti tako jako ograniććiti, niti tako vćoma rasprostranjćno biti, da bi se sa tim vćestvćeć obštine i njezinjoj svarićh vred kakovi anaćo. Ima li koji u obštini zakonom opredielćna uslovija i lićna svojstva, to onde i pravo obštinarstva po zakonu dobija i izvršćava. No moćže kogćd i nćmajući takva so oćstva isćkati, da obštinarom postane. U slućaju tćmo ostavija se obštini na volju i slobodno razsudjenje, takvoga molbu uslićšati ili dobiti. Slobodno pravo dozvolćenja treba vćlad dćržava da ćestvuje. Gdi se pak raspra podigne, da li isćkajući pravo obštinarstva uslovja zakonom postavljćna i lićna svojstva priiaćzava, tu onde raspra takova ima vćlada preko svojih vlastih presuditi dati; no pri tćmo ne treba ona samovoljno da obštini kakvog nepravilćnog za gćdjanina namćće. Oćluda se vidi, da svaki dćržavljanin ne mora baš i gradjaninom kakve obštine biti. Istina dćržava moćže njć prinadleććeće poradi gorenaznaććene svarićh na kakvu izvćstnu obština — i naroćito na onu, u koje okrućju ovi svoje domove imaju — uputiti; ali zato ipak ne postaju oni gradjanima te obštine, na koju su od dćržave upuććeni. Oni osćaju dćržavljanini, kojima obština iz dućznosti na spram dćržave razlićna davati i dozvoljavati ima, bez da jih zato ipak kao pravo i ćestviti lno sućlano svoje priznati mora. Na naprotiv moćže jedan sućlanom ili gradjaninom više njih obštinski biti. Ovdo bi se istina prebććiti izćglo, da kao što život rodine jedne, tako i život obštinski izćglo, od prinadleććeg joj gradjanina svu lićnost t. j. savćršćenu ljubav, privćrććenost i ćestćestvoćljnuć dućnost. I po tćmo onde bile bi ove dućznosti na više njih obštinah podjelćne, jednu ili druga morala bi naravski ućstććen kakvoga tćrpi. Ali sila ili moćć i revnost dćlanja i davanja moćže i pri jednom lahko tako velika biti, kano i pri drugoj dćsetorici u skupa, i jedan moćže takodjer nćnajući i na više mćstah stanovati i stalno stanovanja pravo priiaćzavati. Zato dakle ne bi on i dćistvitelćnim gradjaninom ih obštinskih bili smeo? Zašto da se tako prekomćerno strogo obštine mćdjosobno ograniććavaju, da gradjanin jedne obštine no bi smeo zajedno i u kakvoj drugoj pravo gradjanstva izvršćivati?

Rećli smo, da obštinaru mogu i to isćkati, da u svima obštinskim, kao takvoj pripadajućim pravnima, u koliko kakva god pripreka ne postoji, ućestvuju. Jer ima u obštini i takvih sućlanah, koji su istina obštinar, ali jim ko izvršćivanju prava gradjananskog nućžno lićno svojstvo ili na vremć ili za na vććek manjka. Takovi su mladolietni i ama lićeni, žćne, dćljo zbog zloććinstva osudjeni, isto tako i oni, koji postojćno dućznosti gradjaniske ispunjavati prenebrćgavaju i propustaju, i tako se dakle i pravaćh svojih odrću, i drugi. Mladolietni i ama lićeni mogu prava, ko kojih izvršćivanju lićno jim svojstvo oskudieva,

preko svojih zastupnika izvršivati. Žene su u javnim i obštinim poslovima od savielovanja i glasovanja u obštine pravom političnim prirodi shodno izključene. Mogu ipak i one u tima kroz svoje mužve, ako su udete, kroz svoje pomoćnike, ako su udove ili od muža razstavljene, ili i još neudate zastupane bivati. U smotrjenju drugih obštinskih prava imale bi žene, kad su ličnostima stalne t. j. punoljetne, i neudate ili udove sa ljudima ravno biti. — Poslivim zakonima ostavlja se da polajna i podroba opredelenja odnostelno do razlike obština na više neravno opredeljenih klasah doneše.

Oni k obštini pripadajućih, kojima po zakonu državnom stanovanja pravo u obštini pristoji, imaju po istome t. j. državnom zakonu, sva njihova gorenaznana prava državljanska izvršivati, i odgovarajuću dužnosti ispunjavati. Ova klasa od pripadajućih k obštini niti ima politično pravo, niti zajedničko prilažanje ili zajedničko polzovanje obštinskoga imanja tražiti; no ipak joj po državnoj naredbi pripada učestvije u svima, ne upravo i izključitelno za pravo i diejstvitelne gradjane podignutih, zavodima obštinskim. Po ovome dakle imaju oni pravo učestvija u zavodima obštinskim odnosećim se na zaštitu persone i imućstva, dalje u školi i cirkvi i u onskim zavodima, koji za sadržanje zdravlja, za ugodnosti i veselice postoje. Također može jim država i pravo dati na sirotinjsko i snabdijanje zavode obštinske po mieri dokazane i osvedočene oskudosti. Oni su, kao što smo rekli, istina od političnih prava izključeni, ali mogu ipak u poslovima, koji bi na njihov osobiti interes upliva imali, savjetom i glasovanjem snabdijeni biti. Na primier: obština ima neke od države joj nametnute terete da izda, i sad treba da se odredi i opredeli, koliko od ovih teretih svaki po osob za sebe da nosi. Pri opredeljenju toga razmieravanja može se i ovoj klasi pravo savjeta i glasovanja od k obštini pripadajućih podati. Sva ova prava mogu i po slobodnom dozvoljenju obštine izvršivati. I u takovom slučaju pomeđu ovima i onim stanovnicima, koji su se usljed primanja u obštinski savez u obštini kao k njoj pripadajućih naslonili, ne postoji nikakva razlika, budući da i ona poslednja klasa od pripadajućih k obštini može iskati uživanje ovih izrecenih prava.

Poslednja klasa k obštini pripadajućih t. j. oni, koji u krugu obštinskom ležeće dobro ili kakvo zemljište ili, prilažavaju, ali u istom stalno prebivalište nemaju, nego ti tu ili nikako ili tek mimohodno i na vreme stanuju, imaju pravo na zaštitu od strane obštine u smotrjenju svega onoga, što u krugu obštinskom prilažavaju. Osim toga učestvuju ovi u svim onim zavodima, koji se neposredstveno ili posredstveno na dobro njihovog prilažavanja klone u, pr. u pašnjacima na obštinskom zemljištu ležećim, u spravama za gašenje vatre naćenjenim i dr. ne zbog toga su naravski i obvezani obštinske terete po sorzmieriju ovakih uživanja nositi.

Dubro, — sastojalo se ono u nepokretnim zemljama ili korist nosećim pravima — koje obštini privatno pripadaju, naziva se imanje obštinsko u tešjem smislu. U prošranjem pak smislu k obštinskom imanju broji se i ona publicičnom pravu pripadajuća prilažanja i izvori prihoda.

Ko obštinskom imanju smisla tešnjeg t. j. ko pravom obštinskom imanju ili ko imanju obštine privatnom pripadajuće prvo svi zavodi, koji su za neposredstvenu nuždu i potrebu celokupnosti opredeljeni. N. pr. kuća obštinska; škola, cirkva; dalje sućinjiva jedan dieo privatnog obštine imanja sve ono, što njenima sućinjivima k polzovanju otvoreno i slobodno stoji. Ovo opet može ili za sve sućinje opredeljeno biti n. pr. obštinski bunari i kladionci, šetališta itd. ili ovih polzovanje mogu tek samo neke izvestne klasne obštinskih sućinjah iliti i pojedini putem i načinom propisanim tražiti, kao što su to n. pr. pašnjaci, putevi za izdvajanje držav gradjanima naznaćene i opredeljene, kamenni majdani, obštinska polja itd. Naposljedku može se jedem dieo obštinskog imanja i za dobit kakvog na podmirivanje obštinskih potrebah obratiti se imajućeg prihoda opredelivati.

T privatno obštinsko imanje državna vlast po pravu i pravdi ne sme dirati kano ti u privatno pojedinih imanje što ne sme. Država nema pravo uklanjati imanje obštinsko od njegovega opredeljenja. No u slučaju, ako bi ona obštinsko kakvo dobro peradi polze obšte potrebovala, n. pr. jedno, parće

obštinskoga zemljišta za gradjenje željeznice, i obština ako nije rada ovoj državi besplatno da ustupi, to onda mora država ovoj podpunu naknadu dati. U protivnom slučaju prisiljena bi bila obština žertvu u odnosnju k celokupnosti imanju učiniti, kakva se od drugih obština u ravnom odnosjenju ne daje. Naredba državne vlade, po kojoj bi obština kakvo dobro državi bez naknade ustupila morala, bila bi osim toga i povreda od samom državom podjemćenog prava.

Obštinsko upotrebljenje i polzovanje svih ili pojedinih obštine članova opredeljeno dobro ne prestaje zbog toga, što članovi obštine ovo upotrebljenje ili što korist kakvu od toga vuku, dote obštinskim dobrom bivati, dokle se god ne vidi i ne osvedoči, da dobro ova neki dieo kakvog k obštini kao celokupnost pripadajućeg prava saćinjiva. Pri utemeljivanju obštine moglo se je siriće postaviti i opredelili, da dobro obštinsko, pošto se obšte potrebe namire, i za podmirivanje potrebah obštinskih članova služiti ima. Zato dakle i nije prodala obština ono, što se usljed njene slobodne volje na polzu svojih sućinjah obraća. Naprotiv prilažava ona to neprestano, i črez to upravo, što na polzu svojih obraća, čini od toga proizvoljno upotrebljenje. Sa svim se drugacijie stvar onda ima, ako se črez to, što se kakvo obštinsko dobro za upotrebljenje ili polzovanje jednog ili više njih obštinskih članova opredelilo, ovima na to i kakvo neporicatelno privatno pravo podalo, n. pr. bi saćinjiva čeka šumarica ili pašnjak obštinski sa zemljištem pripadajućim jednom od obštinskih članova, ili obština daje kakvom od svojih stanovnika pravo da može svake godine izvestnu miera držav iz obštinske šume vući na taj način, da isti pravo to dano mu od obštine i prodati, iliti na svoje nasljednike preneti sme. U ovom slučaju već nije višie dotična zemlja ili otduda proizlazić prihod dobro obštinsko, nego dobro privatno zadobivšeg.

Podobno savezu državnom nije ni savez obštinski na kakvo vreme ograničen; njegova svarha nije samo ograničena na interese sada živećih sućinjah, već se ova prostire i na one nepoznajućeg potomstva. Obština je kao takva, kao što se obično i govori, bezsmertna: zato se rečene prodaje ili deobe obštinskoga dobra na imanje privatno protivie, i na suprot idu svari obštine. Ipak može biti, da se izvestne struke obštinskoga dobra, n. pr. obštinski pašnjaci, neki dieo obštinskih šumah, kao privatno celokupno dobro članova smatraju, koje su na vreme za međusobno užite polzovanje naznaćene, i opredeljene. Zato pravo izdvajanja takvog celokupnog dobra ne može članovima tima samo pripadati, već isto dobro može i njihovo pravo imanje postati, zbog čega imaju i pravo u svako doba tražiti i iskati, da se isto između njih podeli. No gdi ovakovo predpostavljeno miesta nema, to onda mogu i uzroci publicičnog blagostanja naročito pak ekonomicke narodne deobe takovih dobarah na privatno imanje savietovati. Na primier: Obština prilažava kakvo prostrano neuradjeno i nezuzorano ležeće polje, kojim se pripadajući k obštini koriste. No obština se potom uvjeri, da bi njeni stanovnici mnogu veću korist otduda vukli, kad bi se to polje uzoralo, i zato ga medja pojedine članove svoje podeli. Od takve jedne deobe mogu stanovnici znatne koristi dobiti, tako s tim ne sumo da se trajuee cretanje obštine pospišava, nego se takovim načinom pobrinulo za blagostanje kako potomakih tako ne manje i za sada živećih.

Pri ovakim prodajama i deobama lahko se može dogoditi, da se pri zaključenju njihovom više na korist nastojećih obštine sućinjah negoli na samo postojanje obštine gleda. Na svaki način vzira se na imajuće u takvim poslovima glas, budući da se ovi najviše njih tiču. I zato se pri rećenim prodajama i deobama dozvoljeno od državne vlasti potrebuje. Vlast državna mora naročito na to paziti, da li bi se črez to prihodi obštinski tako umnili, da se ne bi s njima celokupne obštinske potrebe zakérpiti moglo, osobito pak, da li nu bi zbog toga obština u tu nuždu pala, da, za moći kako potrebe celokupne podmiriti, mora na pojedine sućinje svoje zintuu sumnu porzati.

Za doobu obštinskih dobarah prvi su siromasniji obštinnari, počem veliki, da iz deobe veću korist siromasnijima proizilazi, neželji iz nerazpisa poroznog; jer dooba biva u pravilo po glavama, doćim se porzi po imanju ravnuju. Ako se sad

črez deobu obštinskih dobarah prihod obštino tako zdravo umali, da ona s njim ne umozno svoje celokupne potrebe namiriti, i zato da bi poroz razpisati prinudjena bila, to bi onda takovi po večoj časti bogati plaćali morali. U takovima dakle slučju bilo bi za siromašnije plaćati bolje. Ali upravo nema ovde mesta ono, što je komo bolje, nego što pravda iziskuje. Dobro obštinsko ne sme ukraćeno biti njegovoj prirodno priznati se imajućoj svatki. Ova je svatka kod obštinskog dolara očito la, da se potrebe obštinske podmire, a ne samo da se jedna klasa koristi. Podpomaganje sirotih treba, u slučaju oskudice na drugim sredstvima, da se osobitimi porezom izdajejstvo i izradi. Isto se tako i u državi celokupni ili sveobšti prihod od državnih dobarah pritičućih obraća na publici potrebe, i tek se potom ono, što bi još nedostajalo, porezom nadoknadjava. Zašto bi dakle to u obštini drugojačije bilo i išlo? Ovo ovde rečeno ima se smatrati kao pravilo, od koga ovde i onde iz osobitih uzroka i izjatljama mesta biti može.

Ko obštinskom imanju u prostranijem smislu pripadaleži i krug t.j. celokupnost nalazećih se u obštini ležećih dobarah. Jer s jedne strane pripada obštini neki vid vrhovnog pritižanja, u sled koga ona i neka korist prinoseća prava kao: lov, ribolov i dr. pritižava. S druge pak strane sačinjava nalazeće se u krugu privatno pritižanje najpriruđnije i najbliže podmirivanje nužde i potrebe obštinske, kad sirić prihodi od običnog dobra obštinskog nisu u stanju sve potrebe obštinske da podmire, to se onda s dobarah pritižanja davanja iskati moraju. Itako krug sačinjava prostor jend, vnur koga ima obština svatko utemeljivanja — posrdstvom pravde i policijske zaštite ili u obšto brigu vodeći osigurnosti i blagoslanju svojih stanovnika — postizavanj. Krug po nečem sačinjava i dom obštine, koji protiv napadanja izvanjskog brani njoj pravo i dužnost pristići.

Naposledjku k prihodima obštine pripadaleže i slučajni dohodci, naročito ono, što se gdiokim obštinama za podarenje građaninima ili za polizovanje iz obštinskog dobra građaninima proizilazećije plaća, dalje takse za policijska i sudbna dila obštinskih vlasti, koja stranom po sobstvenom pravu, stranom pak po sili danoj jim od same države izvršavaju.

Što se domodovstva obštinskega tiče, to imamo primitiviti, da se u smotrenju ovoga državnja bržiživostj naročito izjasniti i starati ima. Država sama treba predpise svērhu računovodstva da izda i da naredi, da pri pretresanju i ispitivanju svojih ko domodovstvu odnosiećih se dielah podpuna javnost vlada. Svērhu toga ima državna vlast iskati, da joj se svake godine pokaže, koliko je na podmirivanje obštinskih potreba nužno, kao i sredstva, s kojima bi se ove podmiriti mogle, ne manje i da joj predstavi i dokaže prave prihode i rashode. Naposljednju treba obštini ostaviti, da ona sama malovažne i tekuće troškove, bez da od državne vlasti na to dozvoljenja išto, podmiruje. U protivnom slučaju ima se ona pri važnim i izvanrednim troškovima na državnu vlast obraćati. Ova je onda dužna takvo troškove podrobno ispitati. Nalazeći se važni osobiti uzroci, iz kojih sijedeja, da su troškovi nužni i za obštinu od koristi, to čo onda državna vlast takvo dozvoliti; budu li pak uzroci za protiv, to onda u takvom slučaju samo blago obštine iziskuje, da se dozvoljenje z-krali.

(Zaključenje čo sledovati)

Nekdajni Egipt.

Iz Bossuetoviga razgovora

Poslov. M. VERNÉ. *)

(Dolje.)

Kraljevstvo je bilo dedišno; tako kralji so bili dolžni bolj ko vsi drugi po postavah živelj. Imeli so tudi posebne postavne, ki jih je bil neki kralj uredil, in ki so bile del svetih

bukov. No do bi se bilo kraljem kaj kratilo, ali do bi bil kdo pravico imel, jih siliti; mervč so jih spoštovali ko bogove: todo stara navada je bila vse urodila, in ni jim na misel prišlo drugačji živelj ko njih dedje. Zatorej so jim ni težko začelo, do jim se je ne le lastnost ljudi in mčra pijač in jedi zaznamovala, kar jo bilo na Egiptovskim navadno, kjer je bilo vse trezno, in kjer zrak dočelo treznost vidišnje; temuč tudi, do so jim bilo vse ure določene. Zbudivši se o zori, ko je dah nar jasniši in misli nar čistejši, so igrali svoje liste, do bi pravi in pravični zapopadek opravil, ki so jih razsoditi imeli, zadobili. Berž ko so se oblekli, so šli v templji daroval. Tam, vsred vseh svojih dvornikov in z darovi na altarju, so bi pritičeli pri poduka polni molitvi, s katero je duhovnik Bogove prosil, da bi knezu vse kraljeve kreposti podcelili, takč do bi bil brumen do Bogov, milostljiv do ljudi, zderžen, pravičen, velikodušen, odkritosrčen, laži prost, darovit, gospodar samiga sebe, kaznovavec pregreho in povračevavec zasluge. Duhovnik je govoril potem od pregrhi, ki bi jih kralji storili vtegnili: pa je vselej pristavil, do v-ja ne po prekanjenju in po nevednosti padejo, in ji ministre rotili, ki jim slabe svete dajejo in jim rosnico zakrivajo. Tak je bil način kralje učiti. Menili so, do očitanje njih dušo lo bolj razsrdi, in do krepost jim navdihniti, je narboljši jim njih dolžnost dokazati s hvalo, postavam pristojno, in pričo Bogov resnobno izrečeno. Po molitvi in darovanju so se kralju iz svetih bukav sveti in djanja velikih možav brali, do bi svojo državo po njih vodilih veliki in postavne držal, ki so bilo njegove prednike ravno tako srečno storile, kakor njih podložne.

Do so se te opombo resnobno dajalo in slušale, kač, ker so svoj sad donesle. Med Tebančani, to je, v poglavni kraljevi hiši, v kateri so se postavne krepke deržale, in ktera je poslednjič gospodinja čez vse druge postala, so bili kralji nar veči možje. Merkurija, osnovnava znanost in svih naredbe Egiptčanov, eden bilzo časov potopa, in drugi, ki ga Trizmeigista ali trikrat velika imenovali, sočasen z Mojzesom, sta bila oba kralja Tebanska. Celu Egiptovski so si ju nje le v prid obrnili, in nju podukam so Tebe dolžne, do so malo slabih knezov imale*). Zanašalo se jim je dokler so živelj: občni pak jo je tako hotel: todo sodbi, ki se ji je bilo treba po smeri: podvreći, niso odšli. Nekterim se je pogreb odrekel: pa takih izgledov je malo viditi; temuč ljudstva so veći del kraljev takč ljubile, do je vsak njih smert objokoval, kakor smert svojiga očeta ali svojih otrok.

Sega, kralje po njih smerti soditi, se je ljudstvu božjimu takč sveta zdelo, do jo je vedno deržalo. V svetim pismu vidimo, do se je hudobnim kraljem pokopalise njih dedov kratilo, in Jožef[†] nas uči, da ta navada je še o času Asmonejev terpela. Kraljem jo na znanje dajala, do ako jih njih veličanstvo čez človeško sodbo povzdigne, dokler živé, ji poslednjič vender zapadejo, ko jih smert drugim ljudem ponači.

Egiptčani so bili znejdljiva duha, pa so ga na koristne reči obračali. Njih Merkurija sta Egiptčanski s čudnimi znajd- bami napolnila, in ga nista pustila v nevednosti skoraj ničesar, kar zamore življenje vgodno in pokojno storiti. Slave pa nemoreno Egiptčanom pustili, ki so jo svojimu Oziru (Osiris) dajali, do je poljedelstvo znajdel[‡]); ker se v dečelah blizo zemlje, od kodar se je človeški rod razširil, o svih časih najde, in dvomil ne da, do je od začetka sveta znano bilo. Egiptčani dajejo Oziru, tudi takč visoko starost, do se lahko vidi, do so njegove čase s časi začetka svetč zmešali, in do so hoteli njemu reči pripisati, kterih pritiček prav delec čez vse čase seže, ki so v njih dogodivšini znani. Ako pa niso Egiptčani poljedstva, ne drugih umetnost, ki jih pred potopom vidimo, znaj-

mislimo, ako ho-ta del dopadel, po malim tudi I. in II. in s božjo pomočjo, kakor bo mogoče v enakim duhu pisani napredek dogodivšine do sledajnih časov na svetu opraviti.

*) Herod. lib. 2. Diab. lib. 1. sect. 2.

*) Herod. lib. 2.

*) Diab. lib. 1. sect. 2.

*) Herod. lib. 2.

*) Diab. lib. 2. sect. 2.

*) Ant. XII. 24.

*) Diab. lib. 1. sect. 1. Plat. do Irid. et Ozir.

*) V prvem listi „Jadr. Slavj.“ smo iz tega delca nekoliko na pokus dali, ter radostno znajšili, čb je častitim bravcam ugodno bilo, in do več njih se je več leč. Pošli bomo tedaj čeli tretji del, in do sklepa odpora 22. t. m. bomo tudi 500 preselnih natjav v 8 napravili; popersimo pri tem glavno spoičevanje Bossueta, do bi nam pomaknjaviti, ki bi jih v poslovenjenju zapaziti vtegnili, prijazno razodeti blagovoliti; ker

dili, so jih saj tako omikali, in so tolikanj skorbeli, jih spet med ljudstva vpeljati, ki so jih le po divičnosti pozabili, de je njih slava ravno toliko, kakor de bi jih bili poznali.

Bile so vendar nekatero prav važne, katerih znanjbe so jim ne more odreči. Ker je bila njih dežela zelenjena in njih nebo vedno čisto in brez oblakov, so oni tek zvezd prvi ogledovali: tudi so prvi leto vredili¹⁾. Tako ogledovanje jih je naravno v čisloslavje (aritemiko) peljalo; in če je res, kar Platon pravi²⁾, de sta sonce in mesec ljudi znanoštevili učila, to je, de so se vredeni računali po računu dnevo, mescev in let začeli, so bili Egipčani prvi, ki so ta čudna učitelja poslušali. Pomničeno (planeti) in druge zvezde so jim bile enako znane, in oni so znajdili veliko leto, ki celo nebo spet na prvi kraj pripelje.

Svoje zemljiša spoznati, ki jih je povodnj Nila vsako leto pokrila, so bili prisiljeni méro na pomoč jemati, kar jih je kmalo zemljomerstva (geometrije) naučilo³⁾. Bili so bistri ogledovanci natore, ki je pri njih v tako jasnim zraku in dolo tako gorečim soncem močna in rodovitna bila. To jim je pado tudi zdravilno umetnost znajditi ali omikati⁴⁾.

Tako so bile vse znanosti v veliki časti. Znajditelji koristnih reči so dobivali v življenju in po smerti vršne pomezde svojih del. To je bukvne njihovih dveh Merkurjev posvetilo, in storilo, de so se ko svete bukvne čislale⁵⁾. Prvo vsi ljudstev, pri kterim se književnice najdejo, je bilo egipčansko. Napis, ki so jim ga dajali, je vžigal željo vanje il, in v njih skrivnosti vdrti: imenovali so jih „zaklad darovnih lekov“: ozdravljale so dušo od nevednosti, ki je nar škodljiviš njihih bolezen in izvirik vseh drugih.

Kar se je Egipčanom v spomin nar bolj vtiskalo, je spoštovanje in ljubezen njih domovine⁶⁾. Bila je, po pravili, prebivališče Bogov: vladali so v nji neskončno jezerov lét. Bila je mati ljudi in živali, ki jih je egipčanska zemlja, od Nila namočena, rodila, ko je še vsa druga natara nerodovitna bila. Duhovni, ki so egipčansko dogodivšino iz tega neskončnega nasledka stotletij skladali, ki so jih le z bami in rodovitnami svojih Bogov napolnovali, so to delali, de bi ljudstvom starodavnost in plemenitost svoje deželo v spomin vtisnili. Sicer je bila njih resnična dogodivšina med pametne meje vgnana; tote dobro se jim je zdelo, se v neskončni brezen časov zgubiti, ki so jo ko večnosti bližali.

Ljubezen domovine je pa terdnjši podlage imela. Egipt je bil res narlepši, po natiori nar obilisti, po umetnosti nar bolj obdelana, nar bogatjši, nar povdniši, in po skerbi in po veličanstvu svojih kraljev nar bolj okinčana dežela na svetu.

V njih namenih in v njih delih je vse veličansko bilo. Kar so iz Nila storili, je komaj verjeti. Na Egipčevskim gré dež porekdamu, pa ta reka, ki s svojimi rednimi povodnji vse namoči, mu prinaša dežev in snegov drugih dežel. Tako dobroljivo reko pomožiti, je bilo Egipčevsko z brezštevilnimi tako dolgimi in širokimi vodotoki premeteno, de ni verjeti⁷⁾. Nil je s svojimi zdravimi vodami rodovitnost povsod raznesal; mesta med seboj, in veliko morje z rudečim vezal; kupčijo znotraj in zvanj kraljevstva rodil, in ga zoper sovražnike vteroval, tako de je bil rodililej in branilej Egipčevskega. Polje so mu je pušalo; mesta pa, z neizmernimi deli povdženje, so, vzdigajo se kot otoki z sred vod, gledale z vezeljem iz višave vso planjavu z Nilam zalito in zraven porodovleno. Ko se jo čez méro napol, so velike jezera, ki so jih bili kralji skupali, razlitiim vodom svojo nedra odperle. Imelo so svoje odtok pripravljene: veliki jezaji so jih kakor je bilo treba odperali ali zaperali; in vóde, ki so odtok imele, niso po zemljiših, ko le toliko stale, kolikor je bilo treba jih pogojiti.

K temu je služilo veliko jezero, ki so ga Mirovo ali Merovo (Myris, Moeris)⁸⁾ jezero imenovali, po imenu kralje,

ki ga je bil napraviti dal. Človek ostermi, ko bere, kar je pa vendar res, de bi se v okrožju kakih sto in osemdeset naših milj imelo. De to se, kopaje ga, preveč dobre zemlje ne potratilo, so ga bili več del proti Libiji potegnili. Nilstvo v njemu je knezu neizmerno veliko neso; in kjer ni zemlja nič neza, so so, zakrivil je z vodami, taki zakladi iz nje vlekli. Piramidi, kterih vsaka je na prestolu dve silno veliki podobli, Mirovo in njegove žene, nosila, se so vzdigovala tristo črtiljev visuko iz sred jezera, in pod vodo enaki prostor obsegli: takó ste na znanje dajale, de ste bile prej ko se je iskopališče napolnilo, zosidane, in kazale, de jezera tolike obširnosti je človeška roka pod enim samim knezom skopala.

Kdor no vé, kako se zemlja v korist pripraviti da, misli de so bami, kar se od števila mest na Egipčevskim pripoveduje⁹⁾. Njih bogatije so bile ravno tako neverjetne: ni ga bilo nobeniga, de bi ne bilo z veličanskimi tempeljmi in s krasnimi postopji napoljeno. Zidarska umetnost je v njih povsod zlahno pripristost in veličanstvo kazala, ki dušo povzdigne. Dolge shodišja (galerije) so bile s kiporeji, ki jih je Grecija v posemno jemala, obložene. Tebansko mesto (Thebas) se je smelo z narlepšimi mesti na svetu mérili¹⁰⁾. Njegove stotore vrata, ki jih je Homer prepeval, so vsim svetu znane. Bilo je enako obljudo kakor obširno, in terditi so, de je zamoglo iz vsakih svojih vrat na enkrat deset jezerov vojakov poslati¹¹⁾. Naj bo to število, če se hoče, preveliko, vendar je zmajr gotovo, de njegovih prebivavcov je bilo brez števila.

Greci in Rimljani so njegovo veličanstvo in njegovo velikost čislali, detravno so le njegove podertine vidili; tako veličanski so bili njegovi ostanki¹²⁾.

Ko bi bili naši popotniki od kraja prišli, kjer je bilo to mesto zosidano, bi bili brez dvoma v njegovih razvalinah se kako reč našli, ki ji enake ni; zakaj dela Egipčanov so bile storjene, času se braniti. Njih podobu so bile veliki¹³⁾; njih stebri so bili neizmerni. Egipčani so le na velikost gledali, in hotli od deleč oči na-se vleči, tote jim tudi vselej pravimi primerami vgoditi.

V Saída¹⁴⁾ (veste dobro, de to je Tebajdino imé) so se našli tempelji in poslopja skoraj se celi, v kterih je takih podob in takih stebrov brez števila. Posebno se čudijo nad nekim poslopjam, od kteriga ostankov se človeku zdi, de so le slavo vsih nar večih del izbrisali ostali. Po četrterih dolgih sprehodihj kolikor oko nese, od obeh strani s sinjski obdalmi, ki so iz ravno tako posebne snove napravljeni, kakor je njih velikost imenita, se pride v štiri preddvore, kterih visokost oči prevzame. Koliko veličanstvo, kolika obširnost! Se tisti ki so nam to čudno poslopje popisali, niso imeli časa ga ob¹⁵⁾ hoditi, in niso gotovi, de so ga polovico vidili, tote čudno je bilo vse, kar so vidili. Neka soba, ki je bila narberze sred tega krasnega poslopja, je slonela na sto in dvajseterih, po šest sežnjev debelih in na priméro visokih, z obeliski nanešanih stebrih, ki jih tolikanj stotletij ni zamogo podreti. Cto barve, ki, moč časa narbolj občutijo, se med podrtinami tega čudnega poslopja še obdržel in žive ohranjajo: tako je znal Egipt vsim svojim delam znanje neumerjivosti vtisniti.

Zdaj ko kraljevo imé v nar neznanisj krajo svéta sega, in ko ta knez nar lepši dela narave in umetnosti tako deleč iskati stori, ali bi ne bilo zlahne radovednosti vredno, lepote, ki jih Tebajda v svojih pušavah zakriva, znajditi in našo zidarsko umetnost s znajdmami Egipčanov pomožiti? Kolikozna je morala močogost in umetnost biti, ki je tako deželo v čudo svéta spreobertiti zamogla? In koliko lepiga bi se ne našlo, ko bi se moglo v kraljevo mesto priti, ker se také deleč od njega tako čudne reči najdejo!

Le Egipt je znal spominke za prihodnost napravljati. Njegovi obeliski so še danesj ravno tako zastran svoje lepote ko zastran svojo visokosti poglavni kiné Rima; in rimska močogost, obupajo Egipčane doseči, je ménila de za

¹⁾ Plat. Epin. Diod. lib. 1, sect. 2. Herod. lib. 2. —

²⁾ Diod. in Tim. —

³⁾ Diod. lib. 1, sect. 2. —

⁴⁾ Herod. lib. 3, lib. —

⁵⁾ Diod. lib. 1, sect. 2. —

⁶⁾ Plat. in Tim. Diod. lib. 1, sect. 2. —

⁷⁾ Herod. lib. 1, sect. 2. —

⁸⁾ Herod. lib. 2; et Diod. lib. 1, sect. 2. —

⁹⁾ Herod. lib. 2. Diod. lib. 1, sect. 2.

¹⁰⁾ Diod. lib. —

¹¹⁾ Pomp. Mela. l. 9.

¹²⁾ Strab. XVII. Tac. ann. II. 60.

¹³⁾ Herod. et Diod. loc. cit.

¹⁴⁾ Voyages imp. par M. Théracot.

svoje veličanstvo zadosti stori, če si spominke njih kraljev izposodi.

Egipt ni bil so razum babilonskiga stolpa velikih poslopj vidil, ko si je svoje piramide vmisli, ki ravno tako s svojo podobo, kakor s svojo velikostjo časo in divjake premaga. Zdrava pamet Egiptanov je storila, da so že takrat terdnost in golo urodnost ljubili. Ne peljo li sama narava k priprostosti, ki so tolikanj težko doseže, ko so jo slaj po novinah in po trapez-tih predrznosti skazil? Temu naj bodo kakor hoče, Egiptanem je bila le urejena predrznost všeč: novo in čudno so lo v neskončni mnogoverstnosti natore iskali, in hvalili so se, do so oni sami, kakor Dogovi. neumerjose dela storili. Napisli piramid so bili zlatni kakor njih delo: govorili so ogle-dovavcam¹⁾. Ena piramid, ki je bila iz opeka sozidana, je s svojimi naslovom opominovale, da naj so človek dobro varjo jo drugim primeriti, in da ona je tolikanj verh vsih drugih piramid, kolikor je Jupiter verh vsih Bogov.²⁾

Pa človek naj se napenja kolikor hoče, njegova ničnost so povsod kaže. Piramide so bile pokopališča³⁾; pa se kralji, ki so jih sozidali, niso imeli oblasti v njih pokopani-bili, in niso svojih pokopališč živili.

Od lepiga poslopja, ki so ga Labirint imenovali, bi ne govorili, ko bi nas Herodot⁴⁾, ki ga je vidil, ne zagotovil, da je so čudnosti bilo, ko piramide. Na bregu Miroviga jezera so ga bili sozidali, in mu razgled po primeri njegove velikosti dali. Sicer ni bilo eno samo poslopje, temuč veličanska skupnost dvanajststerih, po redu sostavljenih poslopj, ki so med seboj zvezane bile. Potnajt se izeb s tlaki namešanih se jo versilo okrog dvanajststerih sob, ki tistim, ki so so jih obiskati podstopili, niso izhoda dale. Ravno toliko zidane je bilo pod zemljo. Te podzemljike zidance so bile namenjene v pokopališče kraljev, in tudi (kdo bi zamogel kaj takiga brez sramote in brez obžalovanja slepote človeškega duha izreči?) da bi se sveti krokodili v njih redili, ki si jih je sicer tako moder narod Bogove stori.

So čudite tolikanj veličanskiga v egiptovskih pokopališih vidili. To je bilo, ker so jih, verh de so jih ko posvečene spominke, spenili veliki kuzcov prihodnim stotilejem prihranili, sozidali, tudi za večne prebivališa imeli. Hise so imenovali gostivnice⁵⁾, kjer je človek le memo gredil in v prekrat-kim življenju, ko de bi vse svoje namene izpeljal: prave hise pa so jim bili grobi, v kterih moramo neskončne stotletja prebivati.

Egiptani pa so niso z neživimi rečmi preveč pečali. Njih nar zlahni delo in njih nar lepši umetnost je bila ljudi izo-braževati. Grecija je bila tega tako prepričana, da so njeni nar veči možje, Homer, Pitagora, Platon, clo Likurg in Solon, velika postavodajavca, in drugi, ki jih ni treba imenovati, na Egiptovsko šli se modrosti učiti⁶⁾. Bog je hotel, da je tudi Mojzes „v vsi modrosti Egiptanov poučen bil“, s tem je začel mogočen biti v besedi in v djanju⁷⁾. Prava modrost se vsiga posluži, in Bog noče, da bi tisti, ki jih on navdahne, človeških sredstev zanemarili, ki nekako tudi od njega pridejo.

Egiptanski modri so se vlade učili, ki duhe terdne, telesa močne, zene rodovitne in otroke čvrste dala. Tako je ljudstvo v številu in v moči raslo. Dežela je bila sama na sebi zdrava; pa modroslovje jih je naučilo, da natora hoče, de so ji pomaga. Je neka umetnost ravno tako telesa kakor duhovo izobrazevati⁸⁾. Ta umetnost, ki nam jo je naša nemarnost zapravila, je bila starim dobro znana, in Egipt jo je znal. V ta lep namon se je posebno treznosti in urenja poslužil. Na velikim borisu, ki ga je Herodot vidil⁹⁾, so ka-zalo čepinjo Perzijanov, ki so so lahko poderle, in čepinjo Egiptanov, terdnejši ko kamnje, s kterim so bile zmocane, meh-kuznost unih, in terdno postavo, ki ste jo kretna hrana in čvrsto urenjo tem dajale. Peš tokali, na konjih in z vozmj dirjali,

so je na Egiptanskim s čudno urnostjo znalo in na celim svetu jih ni bilo boljših konjov ko so egiptanski bili.

Ko nam Diodor pravi¹⁰⁾, de so bojno urenje, kakor de bi škodljivo in malo terpečo tako dajale, zaničevali, je moral to od prošniga boja borcov zastopiti, ki ga je tudi Grecija sama, desiravno ga je v svojih igrah ovenčovala, gajala, de svo-bodnim osčbam ni pristojna; pa s nekako zmernostjo jo po-stenih ljudi vreden; in Diodor nas sam uči¹¹⁾, de jo egiptanski Merkur ravno tako vodila za-nj, kakor umetnost, tel-sa izo-braževati, znajdel.

Ravno tako je treba zastopiti, kar ta pisatelj od muziko pravi¹²⁾. Tista od ktere pravi, de so jo Egiptani zaničevali, ko de bi pogum omehkuzila, je bila brez dvoma gladka omeh-kužena muzika, ki le radost in nekako krivo melnkosernost navdihuje, ker resnobne muzike, ki s zlahnim soglasjem duh in serce povzdiguje, Egiptani zaničevali niso mogli, ker jo je bil ravno po Diodoru njih Merkurij¹³⁾ znajdel, kakor je tudi nar resnobni muzikalno orodje znajdel. V slovesni procesiji Egiptanov¹⁴⁾, pri kteri se so Trismegistove bukve slovesno okrog nosile, so vidi pevca predejlji, ki nekako znanjmo mu-zike (nevem kakšno) in bukve „svetih pesem“ v roki derži.

Na kratko, Egipt ni ničesar pozabil, duh onikali, serce požalnitni in telo okrepčati. Štirikrat sto jezcov vojakov, ki jih je redil, je med svojimi državljani nar skerbnejši uril. Vojaške postavbe so so lahko, tako reči samo po sobi obder-zevale, zato ker so jih očelje svoje otroke učili: ker je vo-jaska umetnost kakor drugo od očeta na sina šla; in za vo-dhovnimi družinami so se kakor pri nas tiste, ki so za orožje namenjene bile, nar zlahnejši čislale.

Nočem pa vender reči, de je Egipt vojaški bil. Lepo je uredene trumo imeli in rediti; lepč-jih je v senci uriti v vo-jaskih delih in v bojnih prilikah: toda lo vojska in pravi boji ljudi vojaško delajo. Egipt je mir ljubil, ker je pravico ljubil, in je vojske lo v svojo hrambo imel. Zadovoljen s svojo drž-elo, v kteri je bilo vsiga obilno, ni mislil na pridobitve. So je pošiljaje po celi zemlji vesličstva in z njimi izobraž-je in postavbe¹⁵⁾. Nar imenitniš mesta so hodilo v Egipt učiti svojih starov in izvirka svojih nar lepših naprav. Od vsi-strani so se ljudje z njem zasiran pravil modrosti posvetovali. Ko so bili Egiptani olimpske igre, nar imenitniš na Greškim vpeljali, so so slovesnim poslanstvo poterjenje Egiptanov iskali, in so se od njih novih sredstev, bojevavcam pogum dajati, naučili¹⁶⁾.

Egipt je s svojimi sveti kraljeval; in to duhovno kralje-vanje se mu je zlahnejši in slavnisti zdelo, ko tako, ki so z orožjem vstanovi. Desiravno so Tebanski kralji brez primere nar mogočnejši vsih egiptanskih kraljev bili, niso vender nikoli nič zoper bližnje kraljeve hise počeli, in so jih še le takrat vzeli, ko so jih Arabčani napadli; tako, de prav reči, so jih več ptujim oteli, ko de bi bili hotli čez domaće deželjane gospodarovati.

Ko so pa jeli pridobitvelji biti, so vse druge prešli. No govorim od Ozira, premagavavca Indije; on je nar beržo Bak ali kaki drugi ravno tako basnoslovni junak. Sezostrov oče¹⁷⁾ (učeni hočejo de je Amenof—Amenophis—drugači Memnon) je bil, hodi si po nagibu ali po samovolji, ali kakor Egiptani pravijo, na ukaz nekatke prerokbe sklenil, svojiga sina pridobitvelja zrediti. Tega so jo po egiptanskem poprijel, to jo z velikimi mislimi. Vsi fantiči, ki so so tisti dan rodili ko Sezoster, so bili na kraljevo povelje v dvor prijelpani. Redil jih je ko svoje otroke in z ravno tako skerbjo ko Sezostera, s kterim so se redili. Ni mu mogel zvestejših služabnikov, ne iskreniših družbenikov njegovih bojev dati. Ko je nekoliko odrasel, mu je narprej v nekaki vojski z Arabčani se poku-siti dal. Tū so je mladji knez lakot in žejno prenašati naučil, in si je ta narod, ki se do takrat ni vkrotiti dal, podvergol.

¹⁾ Herod. lib. 2.

²⁾ Herod. ibid. Diod. lib. 1, sect. 2.

³⁾ Herod. et Diod. ibid.

⁴⁾ Diod. lib. 4, sect. 2.

⁵⁾ Diod. ibid. Plat. de laid.

⁶⁾ Act. VII, 22.

⁷⁾ Diod. lib. 1, sect. 2.

⁸⁾ Herod. lib. 3.

⁹⁾ Diod. lib. 1, sect. 1.

¹⁰⁾ Ibid. sect. 1.

¹¹⁾ Ibid. sect. 2.

¹²⁾ Diod. lib. 1, sect. 1.

¹³⁾ Clem. Med. Strom. I, 6.

¹⁴⁾ Plat. in Tim.

¹⁵⁾ Herod. lib. 2.

¹⁶⁾ Diod. lib. 1, sect. 2.

Ko se je s to pridobitvo vojaških del navdila, mu je oče vzkazal: se proti zahodu Egipčanskega obniti: napado Libijo in podverže narveči del to obširno deželo.

O tem času mu oče umrlo je ga zapustil v stanu vse početi. Nič manjšiga ne skleno ko ves svet pridobiti¹⁾; pa prej ko iz svojiga kraljevstva odrine, zagotovi notrajno varnost pridobitvi si z dobrotljivostjo in s pravico serca vsih svojih ljudstev, in sicer vladal s posebno pametjo vrodoljive. Mod tem se pripravila: nabira trume in jim poglavarje mladence, ki jih je njegov oče s njimi zredil dal. Sedemnajst sto jih je, in v stanu so v celi armadi serčnost, pokorino in ljubezen do kneza razširili. Ko je to storjeno, gre v Egiptijo, ki so davku podverže. Napredova svoje zmage v Asii. Jeruzalem obhiti naprej kot njegoviga orožja. Prederzni Robosom mu ne zamore zoperstati, in Suzoster pobere Salomonovo bogatije: Bog mu jih po pravični sodbi v roke da. Vdere v Indijo dalje ko Herkulj in ko Bak, in dalje ko pozneje Aleksander, ker si deželo unikraj Gangesa²⁾ podverže. Sodite iz tega če so mu bližnjaji dežele zoperstale. Skijlo so do Dona podložni: Armenisko in Kapadokso mu je podverženo. V starim kolhiškim kraljestvu pustil vzele, v kterim so potem egipčanske šege vedno ostale. Herodot je vidil v mali Asii od eniga morja do družiga spominke njegovih zmag z ošabnami napisi Sezostera kralja kraljev in gospoda gospodov. Se v Trakii jih je bilo, in od Gangesa do Donave je svoje kraljestvo razširil. Pomanjkanjo ziveža mu je branilo dalje v Evropo iti.

Po devetih letih pride nazaj obložen z ropam vsih premaganih ljudstev. Nekatere so svojo svobodnost serčno branile, druge so brez vpora vdale. Sezoster je skerbel, de se je razloček teh ljudstev v njegovih spominikih po šegi Egipčanov s hieroglifskimi podobami zaznamoval. Svoje kraljestvo popisati, je zemljovide najdel. Sto slovesnih tempeljnov, Bogovam varham vsih mest, v zahvalo sozidanih, je bilo prvo in nar lepsi znanje njegovih zmag; in po napisih je oznaniti skerbel, de te velike dela so se brez truda njegovih podložnih dokončale³⁾. Svojo slavo je v to stavil, de jih je varoval in te vjele stili spominke svojih zmag delati. Salomon mu je pri velikih delih v temu izgled bil: ta modri knez se je pri velikih delih, ki so njegovo vladu neumerjočo storile, le podverženih ljudstev poslužil⁴⁾. Deržavljeni so bili zlahnejšim delam prihranjeni; učili so se izgovoriti in ukazovati. Sezoster se ni mogel po bolj popolnim vidiki razvati.

Tri in trideset let je vladal in čast svojih zmag dolgo časa zival; pa veliko bolj bi bil slave vreden, ko bi ne bila njegova nečimernost storila, de so mu premagani kralji voz vječi mornali⁵⁾. Nevredno se mu je mende zdelo umreti kakor drugi ljudje: ko je v svoji starosti oslepil, je sam sebe umoril, in je zapustil Egipčansko za vselej bogato. Njegovo kraljestvo pa vender ni slo čez četeri rod; todo še o času Tiberija⁶⁾ so stali krasni spominiki; ki so njegovo obširnost in znesek davkov zaznamovali.

Egipt se je kmalo k svoji navadni mirnosti vrnili: nekdo so clo piše⁷⁾, de Sezoster sam je po svojih pridobitvah Egipčane iz strašna puntov pomehkužil. Če se smu to verjeti, je bila le skerb, ki jo je za svoje naslednike imel; ker ni viditi česar bi se njemu, — modrinu in samoblastninu kakor je bil, od svojih ljudstev, ki so ga silno častile, — bati bilo. Sicer je ta misel tako velikiha kneza malo vredna; in pustiti, da serčnost podložnih oslabi, se pravi varnost svojih pridobitev slabo oskerbeli.

Tudi je res, de to veliko kraljestvo ni dolgo terpelo: nekako je treba konce vzeti. Na Egipčanskim vstanjejo razpartije⁸⁾. Pod Anisam — Anysis — slepm napado kraljestvo Sabakon Egiptčan; ravna z ljudstvom dobro in napravi toliko velikih reči, ko nobeden domačih kraljev. Nikdar se ni zmernosti nj-govi enake vidilo, zakaj vbojage nekakim opominam,

ki so se mu božji zdoli, se po poldesetih letih srečne vlade v Egiptijo vorna.

Zapuščeno kraljestvo pade v roke Setonu, Vulkanovimu popu, knezu, ki je bil po svojim pobožen, pa malo vojašk, in ki je vojevstvo, z vojski gerdo ravnaše, do konca oslabil. Od tega časa se je Egipt lo s ptujimi vojski zderoval. Nekak brezposlastnost se najde. Najde so dvanajst kraljev, ki jih je ljudstvo zvolilo, in ki so vladlo kraljevstva med seboj delili. Oni so dvanajstero poslopij sozidali, iz kterih je bil Lahirint zložen. Desiravno ni moglo Egipčansko svojiga veličanstva pozabiti, je bilo vender slabo in med dvanajst knezov razdeljeno. Eden izmed njih, namreč Psametik, se s pomočjo ptujcov gospodarja stori: Egipčansko se spet vstanovi in je pod petimi ali šestimi kralji dovolj mogočno. Poslednjič je bilo to staro kraljestvo, potem ko je okoli šestnajst sto let terpelo, in potem ko so ga bili babilonski kralji in Kir oslabei, Kam-bizu nar neumnishmu vsih knezov v rop.

Tisti, ki so duh Egipčanov dobro poznali, so spoznali, de ni bil vojaški⁹⁾: vzroke tega ste vidili. Egipt je okoli trinaest sto let, ko je svojiga prviga vojska Sezostera rodil, v miru živel. Tudi vidimo proti koncu, de pri vsi njegovim, s toliko skerbjo deržanim vojevstvu, so bile ptuje trume vsa njegova moč, kar je nar več napaknost, ki jo zamore kaka deržava imeti. Pa človeška reči niso popolne; in težko je umetnosti mir in koristo vojske popolnoma skupej imeti; de je šestnajst sto let obstalo, je golovo lepa reč. Nekoliko Egiptčanov je v tem času v Tebik kraljevalo, med drugimi Sabakon, in, kakor se meni Trakata. Tode Egipt je od jake vstave svoje deržave ta korist imel, de so se ptujci, ki so si deželo podvergli, rajt njenih šeg navzeli, ko de bi bili svoje vpejali: tako gospodarje spremenjeji, ni vlade spremenila. Perzjanje je le težko terpel, in je njih jarm večkrat olrestil hotel, pa ni bil zadosti vojaški, se s lastno močjo zoper tako veliko moč zderžati; in Greki, ki so ga branili, so imeli drugod opraviti, in so bili prisiljeni, ga zapustiti: tako de je zmirej pod svojo prvo gospodarje nazaj padel, to de se je vedno svojih starih šeg terdno deržal, in ni pravil svojih prvih kraljev zatajiti mogel. Desiravno se jih je pod Ptolomeji dosti ohranilo, se jim je vender tolikanj greških in azijskih šeg primešalo, de se stari Egipt skoraj ni spoznal.

Ne smé se pozabiti, de so časi starodavnih egipčanskih kraljev po negotovi, se clo v zgodovini Egipčanov. Težko je Ozimandijah vrediti, od kteriga pri Diodoru tako krasne spominke in tako lepe znanja njegovih bojov vidimo¹⁰⁾. Zdi se de Egipčani niso Sezostroviga očeta poznali, ki ga Herodot in Diodor ne imenujeta. Njegova mogočnost je še bolj s spominiki, ki jih je po cel zemlji zapustil, kakor s spomini njegove dežele zaznamovana. Ti uzroki nam kažejo, de ne smemo verjeti, kakor nekteri, de je to, kar je Egipt od svojih starovim oznanoval, vselej tako natančno, kakor je bahal, ker je sam v nar glasovitih časih svoje samovladje tolikanj negotov.

(Dale sledi.)

Pomagajmo sebi in drugim.

Pričeli so nemili nasledki prekucij in razrušitij poslednjih let radostno se poravnavati. Veselji se obertinja giba; tovarne in delavnice dobavajo lagle delavce, rokodelci pomagače, koji so s mnogimi pristojnimi zvedbami nekoi z vojniskih služba se poverali, in sadaj zadovoljni nekdoje poste za primerno plačo opravljajo. Tak so neko bolece rano, ktere je vojska vsekala se že zacelile, celijo se, slava Bogu! tudi druge; v smert po osodi božji dane pa tudi časovna zabili bomo, ako ravno so pečečega spomina, in naklepov božjih ne kleli.

Pomagajmo si sadaj vsaki v svojimu stanu po mogočnosti, in skerbimo marljivo za svojo blagost po zvestim doveršenju svojih nalog. Pomimo, da posel, ki ga vsaki ima, je posel gospoda; preklét pa, koji delo gospoda nemarno opravlja. Poskerbimo pa tudi po kristjanskim ljubicih blagor bližnega;

¹⁾ Diod. lib. sect. 2.

²⁾ Ibid.

³⁾ Herod. et Diod. lib. 2.

⁴⁾ 2 Par. VIII, 2.

⁵⁾ Diod. lib. 1, sect. 2.

⁶⁾ Tacit. ann. II.

⁷⁾ Nymphod. lib. 13. rer. barb. post Herod.

⁸⁾ Herod. et Diod. loc. cit.

⁹⁾ Strab. lib. 17.

¹⁰⁾ Diod. lib. 1, sect. 2.

pomagajmo po svoji moči si se bomo onim, koji naše moči, naših sredstev in podpor dandanašnji zlo poljubavajo. Kado so ljudje? — Kmeti imam tu in mnenji.

Mnogi umetnik svoje opravila že leta sam umetniški opravlja, rokelni se jo pripravniškega orodja izmisli, in zna prospešniški svoj posel zveršiti; le kmelje vodčel se na nekdanji niski stopni tavajo. In vendar seljaka stanje, koji ne le samo sebe, ampak vse drugo stanovse s živčevjem preskrbuje; le rajujejo pripuščenju svoj predmet do živega dretni — zemlji sledno merljivo ploda uzkratili. Zakaj se tadaj omenjen, kaj potreben in koristen stan jednak drugim po zdajšnjih primerih in potrebah tudi ne povzdiga? Viši uzrok je, ker malo kteri seljakov citati zna, da bi se s novimi znanjibi in mašnomi soznani; drugi se pa od predsode kreniti ne da, ki misli, kakor je njegovi predčedej, ddd in oče pri gospodarstvu rabili, ti šegi tudi ovi odleleli nosmeje. — Naj bo tadaj naša naloga s krepko besedo, še bolj pa u djanju za vzdvig kmečkega stana pripomočiti. U kmeljških zadevah zurjeni naj s poudkom in nasvetom druge spodbada; praktiški in zamožniši pa s zgledom po umnim poravnanju svojega pohištva, po vpejvanju boljših šeg, prirodnističnega orodja, in plodniših semen u kolo kmeljških razmer mahne. Na verh prosimo pa — tudi gospoda nrasvo blagoslova k svojimu načinu.

Uni dan je neki naš rojak po dolgi dobi zopet svoje sorojake, koji se s mladno nojo zapustil, s daljnih krajev obiskat došel. Čudil in zavzel se je, da vse pri starim kopitu, posebnost na pa svojega brata pri domačih zlo na borni stopni najde. Kak, ljubi Stepan, brata Balant nagovori, kak da pri svojim tak slabo napredovajo? U družih krajih se vse bolj naprej pomikajo, tu pa na starim kopitu stojite, in u stari, suhi revščini čepite. Brate, zaverne ovi, ni mi dano višje se vzdignuti. Moje zdravje je vskolčebano, zemljina zlo pusta, in tudi druge okolščine so mi protivne in me zatirajo. Stepan, zaverne Balant, nasleduj moje sveta, edno in drugo se da s malimi stroški izboljšati; pomagati ti hočem, clo u gotovini sim veljan, kaki nđlav na altar u bratinskih pet uložiti. Hajd! poprimiva se popravil; u prvo pri domu, potem tudi po malim pri drugi domačiji. Le boljše prekljinstvo bi te bilo moralo doleteti, ako se tvoje razmere bi ne dale popraviti.

Stepan. Poljubim te, dragi Balant! Vse te hočem v bogati, vse, kar in kolikor je u moji moči storiti; le revščino si u blagor spremeniti.

Balant. Mizo imas u tami. Prestavim jo med okna, bolj na svitlo, da boš vidil, kaj jš. Postavi stoj pri oknu, skoz spehe sapica nato ponoč pihlja. Prenesiva jo u ovi kol. Vapna imas. Jutro bodem jizbo zbelil. Glej, jaz sim za potroho zidar, kolar, sedlar, šivar in kar kdo hoče, in to mora vsaki dober kmetovavec biti. Prilicniši bi tu, u senčni strani hram stal, na ovi u zavetju proti solncu pa soba. O času se bo to tudi prenaradilo. Z dvorisa že danas gnojnica na ledino razpeljiva; tu se mora vodotok otvoriti, potem pa dvorisa nasuti, da tudi zdravisi zrak u jizbo dobiš. Stepan. O, tega ne smema prenaraditi; vse to in tako je že do dobi rajnega očeta hišovanja sielo. Balant. Ljubi brate, u veliki nesnagi so blažni oči živili, toraj so tudi ne zorno smerti umrli. Ne dvomi, da jih je domača zpridena sapa zadušila; koja tudi tobo že za golt derži. Snaga nam zdravje obderži in zdajšja; nesnaga pa podkopava. Ne misli, da rajnim po prenaradi kakaj njih napočnosti nečast storimo. Gotovo bi bili že sami ene ali druge napake se odrekli, če bi jim bil kdo berlave oči odperl.

Otožno je okolj tvojega poslopja se ozirati, ko je tak gol svet — brez sadnosnic; le neki stari krepkelji še omahljivo tu stojč. Koliko pripomoči in dobrote jo žlahtno sadje pri domačiji! Neko se celo leto srovo ohraniti da, ki nas dostikrat kaj poživji, ali se posuši in kuha, in nam dosti kruha privarva; slabje se u pijačo in okis oherne; tudi se da vsako dobro spečiti. Stepan. Da da, bi hasno bilo, kaj takega pri hiši posesti, in jako žal mi je, da nimam primerjenjega sveta za sadno drevje.

Balant. Brate, dovolj prostora imas, če le hočeš sadnosnico saditi. Gdekolj sladka trava, žito ali gošni les raste, ondaj je tudi dostojna zemlja za edno ali drugo sadno drevje. Ravno nad hišo imas pripravno njivo u toli namen.

Stepan moj ljubi, njivo nisem bark i kos pogrešiti, in jo u sadnosnjak promčniti.

Balant. Ob enimu znaš obojo imeti, njivo in sadnosnik, in ravno zdaj, o Sušecu, je naj pristojniša doba, drevje presajati. Tudi ti hočem sadnosnic pripraviti in sam jih posaditi, če mi le dovoljiš.

Stepan. Dovoljim ti, da mi le dokažeš, da ni to koja nova in slednjo — prazna znanjba, po čemur bi, poleg stroškov, še njiva so mi pokvarila. Kje pa imajo takove sadnosnjake?

Balant. Razložo ti bom to dokazal. (Sledče je namen totega stavka).

Ne daleč od ovega kraja mojega stanovanja stoji na ličnim homicu okoli 25 malih seljakov, rekeli bi, bnjarjev, ki le vsaki en do dva jutra (jarna) zemljo posede. Pri tak malim posestvi redi vsaki edno kravčo, tudi koju kozo, in preživji z nosen sebe in svoje deca. Njivo se dobro obdeljavajo, in na vsaki je primerno sadnosnic posajenih, koje seljaki skerbno obravnavajo. Drevje jim skoro vsako leto, saj ednega ali drugega plemena obrodí. Slabši sadje pri domu poživje, lepše krez goru štiri ure daleč rudarjem ponosijo, in si jako lep denar pridobé. Če se brezsadno leto primeri, tak je terdi glad na Lomu.

Stepan. Kako pa se orje med drevjem?

Balant. Drevje oranje nič kaj ne overa. Drevje jo na Lomu 6—8 sešen razen nasajeno, in se lahko ga zogne, in rajej pri drevesu raločinko navzdigne, puščeno se pa s motliko doverši. Če se drevesu na korenini s čerlatom ali lemečem tudi koja rana stori, nič to ne škodova, ker se u zemlji rana hitro zaceli; to tudi drevo plodivniši stori. Tudi vertnar, če drevo pre spšno u les raste in noče obroditi, ga do korenin odkoplje, in mu po potrebišni eno ali dve korenine odseka, po tem načinu drevo v rasti obotavlja in ga silí ročiti. — Vendar bi ne bilo modro, vsake baze drevje na njivo saditi, kakor kostanjevo ali orehovo drevje, ker imajo drugim rastlinam strupno listje, in preveliko senco delajo; tudi čresnjega drevje, in koje letošnje sadje rodi ne, da se pri obranju selva ne pomandra. Naj pristijniši so hruske u ti namen, ker korenike globokej u zemljo stavijo, in bolj na viščavo, paramidno, rasejo, toraj tudi menj senče delajo. Če drevo pre goste veje nastavlja, se tu in tu edna odseka, da se redkejši senca, in selvi menj škodljiva stori. Tudi druge baže sadno drevje raste paramidno, če se čepiti zanje za verhov družih žlahtnih dreves vzemo, ove procepti, in poznej debla 6—8 čevljev visoko obvejijo. Brate, imas kaj odgovoriti na to?

Stepan. Nimam! Le prosim te, prej ko prvi mi primerjenih sadnosnic oskerbeti.

Balant. Zgodilo se bo. Zdaj pa idima u poste, skoro bo dvannjst na uri. Bog daj obema sladko pospavati!

UCEITELJ ŠOSTANJSKI.

Kar B. svojimu bratu svetljuje se na Švajcarskim povsod v djanju speljano vidi. Ni njive, ne travnika, kjer bi ne bilo vse polno lepiga sadnosnjaga drevja. Drevesa so vse po verstih nasajene, najviše hruske in jabelka. Pod njimi rasti koružje, repa, pšenica, lursica, kapus, in mnogoterno zelise, tako krepko in čvrstovo, do mi je serce od veselja poskaknilo, ko sim ga gledal, in se ga nagledati dosti nisim mogel. „O, kak slabo,“ sim mislil, „znanjo naš koroški kmetovavci božji dar — lepo, drago polje, ceniti, ki s praznini izgovori se takiga obdelovalca zogibajo in branijo!“ Na majhnih prostorih pridelava Švajcar vse, kar potrebuje; in si skupi dosti lepiga denarja — iz sadja, in masla, in drugih predelkov. Živine deržijo celo leto v hlevih; gnoja si napravijo kar je mogoteč; gnojnice tudi kaplja ne pride v zbugo. Njih polja in travniki so pa zato tudi enaki rajskemu vertu.

Ako Bog da, bomo od toga se še večkrat pogovarjali. Za sada naj bo dosti!

Yrso.

Iz zgodbine slavjanske vasi.

POLSKO. KENSK.

I.

Kako se kmetje v slavjanski vasi plakajo, in pripravljajo zadnjo pa se razumijo, in neki možki sklep storijo.

„Je pač roval!“

„Nič ne bo z naše srenje.“

„Derve so če dalje več kradejo.“

„Običaj gojdi bo prej k v dveh letih ves pokraden.“

„Čerkvenemu se ravno tako godi.“

„Siromaštvo nam čez glavo rasti.“

„Tudi nihče ne more pomagati.“

„Vlada je kriva.“

„Sodništva so krive.“

„Sola je kriva.“

„Srenja je kriva!“

„Kdo? kaj? srenja? Vlada je kriva!“

„Ta naj bolj na to vanča.“

„Ne, sodništva so krive, te naj na to vančajo.“

„Srenja je kriva.“

„I, da to zloduj — kako bi mogla srenja tega kriva biti?“

„Ker srenja nič ne stori?“

„Kaj pa srenja stori za zamore?“

„Necemo se pripraviti, smo mozej; pa poterdim, srenja je kriva. Noben srenjanec neče kaj storiti za srenjo — to je naša nesreča. Nobeden si ne zamisli, nobeden si ne prizadeva, v srenji kaj dobrega nasvetovati, in izpeljati. Vsak pravi: kaj ti je to mar? In tako gre srenja rakovo pot. Ni občinski-ga duha, ni sočutja za občinstvo.“

„Lahko marnjavaš, Rudnik! Kdo pa vtegni, kaj za srenjo stori?“

„Vsi, vsi vtegnijo, o seči in žetvi, o vigradi, in jeseni, se ve, de ne; pa vender po zimi. Gospod učitelj imajo prav, ako čisti salovarjo rečejo: „Kmetje imajo nar dolgejšje praznike, in jih inuajo nar več.“ Če ravno po zimi, in med binkušami, in kresam ne postopamo, in rok križam ne deržimo, bi vendar časa obilno imeli, za srenjo kaj storiti; pa ne storiemo nič.“

„Zakaj pa so nam srenjski predstojniki?“

„Ravno iz tega vidito, de vlada ni kriva. Srenjske zadeve imamo v svojih rokah, pa mi ne storiemo nič. Kaj bo li minister, ali krožna vlada, ali sodništvo priti moralo, naše srenjske opravke vrediti? To ne gre; gospoda ima druge reči opraviti; mi, mi sami moremo to storiti, in naj to stori!“

„Nikakor, srenjski predstojniki imajo tako dolžnost.“

„Res je, mogli bi več storiti, saj naši; pa občniga duha nemoj, ravno kakor mi; gmetni so, ako jih čas mine, ino pustijo, de naj vse gre, kakor hoče.“

„Ne moremo jim tega ravno zameriti, in clo za slo vzeti. Dosti jih je v srenji, kterim nihče prav storiti ne more, al kaj stori, ali nič; al reč prav zadene, in oberne, ali ne.“

„Lih zbog tega se moramo zrušiti, moramo srenjske predstojnike in savetnike naganjati, de kaj počnejo, jih s sove-lam in djanjem podpirati; sicer mislijo, de je tako prav, in ne počnejo nič, in vse ostane, kakor je bilo. Če se polle v taberni, kerčmi, ali hjerkoli snidemo, se rovkamo, javkamo, in se pripravimo, in vse ostane, kakor je bilo.“

„Res je.“

„Ako bi srenjski svet naganjali, in mu povedali, kaj de hočemo, in kako mi mislimo, tesko bi moral kaj početi, ali mi bi si druge ljudi izvolili.“

„Menim, ako, ali nekoliko srenjanov na nogo stopilo, in nasvete storilo, in pripomagnalo, srenjski svet bi kaj počel.“

„Vidite tadej, de nas tie.“

„Čem dakle, kakor na primer, siromaštvo zadeniti, kako bi mi mogli to izrediti?“

„Ti in jaz, in mi vsi siromaštva ne bomo iztrebili, tega tudi kar ne znamo. Moremo pa se za siromaštvo bolj potegniti, lusti nadlog polajšati, vboje boljše preskerbeti, ker dosle nič ne storiemo, kakor če beraču kosček kruha ali pestičo ko-

runja s kislim ali nemarnim, ali milostivim obličjem pomolimo in ga, ako kaj vkrade, pretepemo.“

„Nu, kaj pa moremo druga stori!“

„Tega še sada sam ne vem. To se mora prevdarjati. In ne le samo to; tudi kar dervo zadene, in se dosti drugih reči. Ima, ino mora boljše biti v hiši, in v srenji, v cerkvi, in v foli, in po deteli; zato se trudijo vsi umni ljudje, kakor vsak dan v novinah in tjednikih beremo, kaj je li pri nas vse doveršeno? Ah, žalibog! pri nas še dosti manjka. Nu, kaj čemo stori, ako n-čemo lenuhi ostati? Moramo se poboljšati! Pa k temu še nismo dosti razumni, moramo umne, modro ljudje popraševati, se s njimi pogovoriti, si dobrih bukev pripraviti, in kar je v njih nar boljšja, zbrati. To ne gre tako naglo; pa vsčeti moramo, ker, kjer ni začetka, ni napredka, in ni konca.“

„Ne bomo ne velike sprebrnuli in poboljšali. Hočem le, kakor na primer, na pitje zganja opomniti, kako čemo to iz-trebiti?“

„S maham, res de ne, ako pa kmalo o početku obupa-mo, al prej ko pričnemo; tak ne bo nič — to je gotovo. Vojak, ki puško v germovje verže, prej ko se boj začne, je malo-pridni bežek.“

„Rudnik ima prav, mi se moramo naših srenjskih oprav prijeti, to je naša dolžnost. Pa kako? Rudnik kako? to se praša?“

„Sada vtegnimo, je zima. Mislim, ako bi se zvečer časi snidli po versti pri vsakimu, bi mogli mnogotere reči pogo-varjati.“

„Kaj bi bilo, ko bi g. fajmoštra pridobili? Nemaž, res, nič v srenjskih zadevah govori, bi nam pa vendar kak dober svetet dati mogli, ki so učen mož.“

„Naš g. fajmošter nam nič ne morejo pomagati. Tidičo pregloboko v latinščini, in se nič ne marajo za svet, in kar se tu godi.“

„Nu, kaj bi bilo s gospodam učiteljam?“

„S tem tudi nič ni početi. Prav priden je v svoji službi, naše otroci se kaj čvsteriga naučijo, to moramo reči; pa zua učilnice no vé ne sovetovale, ne pomagani. Je preveč jedno-stransk, ta nam nič ne more svetovati.“

„Kako bi bilo s sodništvim vodjam?“

„V pravadh bi nam pač mogel koristen biti, v srenjske opravke pa se ne vtika, je preveč previden.“

„Tako vidite, sosedje, isti sami si moramo pomagati.“

„Isti je mož.“

„Isti se dakle lotimo. Bi pač bilo, ako bi mi — možje nič umniga ne zamisliti in izpeljati mogli! In če smo sami preslahi, je dosti modrih ljudi drugot, s kterimi se moremo posvetovali: Tako so, kakor na primer po Benglačevemu pri-govoru, fajmošter v Studencah, mož, ki zmiraj vedó, kje po svéta berže visiijo. Polle je v mestu župan, ki ga vsi ljudje prav prav hvalijo. Tudi je oskerbnik v Černi, ki je za kme-tovanje že bukev spisal — bo že šlo, že.“

„Drugači mora biti,“ reče stari vojak.

„In bo drugači, če le v resnici hočemo. Spomnim se predige, ki so jo studenski fajmošter nedavno deržali, ko sim svojiga svaka objaskali, tam bil. Govorili so čez besede: „Ako imate vero, bote zamogli gore prestaviti,“ in so je tako le razložili: „Ako imate zaupanje v Boga in v sami sebe, pravo, pobožno, čvstersto voljo, in ljubav do česar; bote doverševali reči, ki se vam v pričetku nemogočo zdijo.“ Čemo saj viditi, al imajo gospod prav. Zaupanje v Boga imamo, imamo tudi voljo in ljubav do reči, osčrimo se, najimamo zaupanje v sami sebe, v svojo lastno moč, in lotimo se dela pobožno, čvstersto in kreško.“

Resnobno rečejo možje: Hočemo.

Rudnik je bil ves vnet.

„Ako je duh našiga gospoda tam, kjer so kristijani v njegovim imenu h kakimu dobrodu početju zbrani, tako je med nami.“

In tako so se možje okr-pili, in vterdili v možkem sklepu: raditi za srenjo. Kdo hoče biti mož, in njim enak; naj gre, in po njih zgledu ravna.

Koristnost ptičkov za kmetijstvo.

Tobea Vit.

Postov.

U Ameriki cenijo bolj velik korist, ki ga ptički poljam in sadnosnikam pripravijo, kakor sploh mi v Evropi. Gospod Baxton, slaven Amerikanski naravoslovec v svojim prirodopisu prav lepo od prida govori, kteriga kmetiam marsiktero ptico, o tem pripravljajo, de gosence pokončajo in veliko škodljivih merčesov potrebijo.

Poljam škodljivi so le vrani in golobji; pa število golobov na vaseh in v mestih se lahko vmenja; tudi golobje, ki nar več selvini nevarni prihajajo, pobozajo veliko semena plevla, ljulke, glole itd., ter čistijo tako vendar polja, katero sicer velikokrat zelo pokončajo. Tudi Zimorodek (Eisvogel), čelam poselno sovražna, ker jih zalezuje in požira, kader s svojim sladkim dobitkam obilno obloženo v čel-nik se verniti hočejo, bo po pravici za sovražnika poljedelstva držan. Kar pa vse druge ptičke: zadene, ki nar natančnejši pazenjo dokazalo, de clo tajisti, ktero smo dozdaj nepogojno za škodljivo držali, veliko koristijo, ter zaslužijo, de bi jih ljudje bolj varovali, kot preganjali. Torej u državi Virginie, u severnej Ameriki, poseben zakon propove, jastrobe usmeriti: ker je doživljano, de to grabežljivo ptico veliko pripomaga, čistost zraka ohraniti, ker mrtve živali u gozdišč pojiskujejo in pojedé, preden de zginejo.

U resnici, proti ptice nismo pravični, govori dalje gosp. Baxton u svoji imenovani knjigi: marsikter ptiček se nam zdi, če ga od daljce gledamo, ko bi zernje iz klasa kloval, ker narvo tistikrat samo nevtudljivo iz klasa červe in mole od-bira, ki tam gnjezdjuje, in tako ga imajo ravno pri tej priči, ker je poljam resnično na prid, za sovražnika in poškodovavca žetvo.

Ljube pravijo, de pevalice (Singsvögel) in vrabci preveliko dlubezin do črešenj imajo. To ni ravno merescina, pa-pokončajo tudi pajke in červe, kteri črešenjam veliko več škod-vajo, kakor one. Torej privošča jim, ljubi kmetovalci, nekoli-dobrih česenje, sej vam jih vender še dosti ostane.

Velki drozek (Misteldrossel) je prav koristna ptičica: redi se od gosence, červov, od ohmetja in bezgovnih jagod.

Velik dobronik kmetijstva je škorec (Star). Brez šte-tila veliko merčesov, bramorjov, gosenc in drugih mergoline pokonča.

Tašice (Rothkehlchen) sorojane čuvarice u vinogradih: pokončajo tla vse gosence, červe in druge mercese.

Vsi ptiči, ki so vrabljinjiga plemena, si marljivo prizadevajo, merčeso iztrebiti in pokončati; se vó, de na poljih tudi od žita zobajo, pa škoda, ktero naredé, je vendar le ma-ljovredna, ter se ne more primerjati s pridam, kteriga nam priskerbijo skoz njihovo večno vojskovanje s merčesi.

Eden nar pridniših ptičkov je pa Kraljič (Zaunkönig), prijazen človeški tovarš, ki rad u vaseh gnjezdjuje, ter blizo človeških staniš prebivali ljubi. Tudi u mnogih krajih severne Ameriko spoznajo prid, kteriga Kraljič poljedelstvu podolí, tako dobro, de ga k sebi privabiti in vdomaćiti si perzade-vajo; torej so vidjo u vaseh velikokrat lesene škatle na drev-esih perzevano, u kterih si Kraljiči svoje gnjezda napravijo. Kakor hitro u takimu gnjezdu mladici so izvaljeni, starici iz-lelijo, merčese preiskujejo, ter s njimi svoj plod kermijo. En pazljiv pazovavec je takih izletajov, kterih sta dva Kraljiča počela, u eni uri petdeset našel. Takó izletajo cel dan, brez nehanja, in skoraj nikoli kar ne pridejo nazaj brez merčesa u kljunktju. Sočivno polja, zelinski, njive, verti bodo po-talnim od brez številu veliko merčesov in červov oprosteni; in to lovitve trpijo tako dolgo, kakor dolgo Kraljič njih mladiso no zrediti imajo. Če tudi pri tem čes leto nektare jagode ali par česenje pobozajo, pameten kmetovalce jim bo paše pri-vošil njih majhen delež sladkiga sadu, kteriga njih marljivost u dokončanju škodljivih merčesov je obvarovali pomagala. J. Š.

V nekim srednjim mestici je bil Tobia Vit rojen, in ni nikoli dalej ko v nar bližje vasi zašel; pa več je bil sveta vidil, in poznal ko nektari, ki je v Parizu ali v Neapolu svojo dožinjino zagnal. Vedel je povedati mnogo lepih zgodbic, ki jih je doživel. Nimajo pesnične vrednosti, toliko več pa djan-ske, in kar je v njih nar posebnijša, zmira gresta po dvo-akupej.

Neki znan mladenč G. Til njegovo pametnost hvali.

„Aj! začne starček, in se mužija, „kaj sim res tak pa-meten?“

„Ves svet lo pravi, gospod Vit, in ko bi tudi jas rad tak bil...“

„Pač prav, če hočete tak biti. Ta je lahka. Pazite lo marljivo, kako trapi ravna.“

„Kaj? kakor trapi ravna?“

„Tako gospod Til; morate pa drugači ravnati od teh.“

„Na priklad?“

„Na priklad, G. Til! V moji mladosti je živel neki star matematikus, suh in merčast (merčen) možek, gosp. Luka po imenu. Zmiraj se je prohajkalo, in zmiraj s seboj mermiral; svoje žive dni ni z nobenim človekom govoril. De bi komu v obliče pogledal, joji tega še manj; zmiraj ves merčel (m-rčen) v sebe luka. Kako mislite, G. Til, de mu ljudje pravijo?“

„Kako? de bi strumna glava.“

„Bar de bil de je trapi! Oho, sem ner sebi misil (tak naslov se mi ni dopadel), po Luketovo se ocer nositi. Taka ni zala. V sebe lukati, to ne velja ničel gje ljudem derzno v obliče! Ali clo s seboj mermirati (šepetati), peji mermiraj raji z drugimi! Kaj se vam zdi, G. Til, si sein prav imel?“

„Aj pač čist!“

„Pa ne vém. Tak čisto pa koj ne. Potekoval se je še drugi, bil je plesar, G. Urni. Ta je vsemu svetu v obraz lu-kal, in blepetal z vsim, kar je uho imelo, zmiraj po versti okoli. Gospod Til, kako se vam zdi, de so ljudje tega ime-novali?“

„Radostno glavo?“

„Skorej! Imenovali so ga tudi trapa! oho, sem opet mi-silil, ta je vonder šalna (smešna)! Kako pa to mora obratati, de to bojo pametniga imenovali? Ne clo, kakor gospod Luka, ne kakor gospod Urni! Gledaj poprej ljudem lepo prederzno v obliče, kakor taj, in potle gleda prav pazljivo v sebe, ka-kor uni. Nar poprej govoriš glasno z ljudmi, kakor G. Urni, in postej tihoma s seboj, kakor G. Luka. Glejte, G. Til, tako sem ravnil, in to je cela skrivnost.“

Drugkrat ga objise mlad kupec, G. Nemar, ki so je zlo svoje nesreče potožoval.

„Aj, aj! mu reče stari Tit, „morate srečo jiskati, za njo tekat.“

„To delam že davno, pa kaj pomaga? Zmiraj pride vdar za vdarkam. Zanasprej hočem raji roke križoma djeti, in doma ostati.“

„Joj, tega nel nel gospod Nemar. Zmiraj morate za njo teči, pa tudi lepo vančati, kako glavo nosite.“

„Kaj, kako glavo nosim?“

„Taka je, G. Nemar! kako glavo nosite. Jo vam hočem razjasniti. Ko je moj sosed na levi hišo zidal, je nekdeji po vsi ulici brun, kamenja, in krokol ležalo. Pride naš mestni po-glavar, G. Trik, tada še zlo mlad svetnik: maha, roke semer-tje metaje naprej, in tilnik tak sterno neso, da so jo s nosom skoraj oblakov dotikal. Ploski kar pade; si nogu zlomi, in še dan današnji bromač krevlja. Kaj pašede s tem povedati ljubi G. Nemar?“

„Aj! stari uk: ne vzdignu nos previsoko!“

„Res, veste, pa tudi no prenikalo! Slišel! Ne dolgo po tem je prišel neki drugi: bil je mestni pesnik, G. Zvenk: mo-ral je v glavi ali stihle, ali domače skerbi (hišne čerčke) imeti, ves meglen in potuknjen naprej lazi, in luka v zemljo, kakor do bi hotel v njo zlesti. Počel so vterga privoza (vrt) in bruno treči ko gronska strela pred-nja na tla. Od straha je revež omedlel, zbolel, in celo tje dne postelj varovali moral.“

Ali zapazite, g. Nemar, kaj čem reči? kako se mora glava nositi?"

"Vi menite, tako prav v sredi."

"So vda, de se ne zojá prederano v oblake, tudi ne preseljeno v tla. Kdor svoje oči lepo pokojno zgoraj, in zdolaj obrača, in se na levo in desno ozira, bo po sveti koj naprej prišel, in se ne bo lahko nezgredo potoževal."

Drugo put je g. Vitu objaskal neki mlad novak, g. Hotež, ki je hitel od njega si denarjev ispoditi za neki majhni posel (baratijo). "Veliko mi ne bo nesel, to predvidim; mi pa, tako reči, sam v roke leži; in se za čem primili." Tak marnej se g. Vitu celó ni dopadel. "In koliko mislite, dragi g. Hotež, de bi mogli potrebovati?"

"Ba, clo malo! trohol! okoli sto tolarčikov morde."

"Če ni več, toliko vam hočem dati. Prav radi! In de vidite, de vam dobro hočem, vam čem se kaj drugača verh pridjati, kar med brati tisú križakov velja. S tem morete obogateti."

"Kako verh, ljubi g. Vit?"

"Nič, nič, je gola povestica. Imel sim v svoji mladosti soseda, ki se v vinom baratati; bil je smešen možiček, g. Rezek so mu rekali; taj si je bil neki sam prigovor privadel, ki ga je čez prag iz hiše pahnili."

"Ako ga je kdo baral: Kako je, g. Rezek? Koliko ste pri baratiji pridobili?" Trohol! je rekel. Okoli petdeset tolarčikov morde. Kaj lo pomaga? Ali ako mu je kdo djal: gosp. Rezek! vi ste tudi v propadu (bankrotu) zgubili? "E, kaj," je djal. Ne vredno, de se opomni, trohol, okoli pet sto. "Pri dobrim je mož bil, pa kakor sem povedal, sam ta presneti prigovor ga je iz sedla vergel. Moral je pri vratih vun. Koliko ste rekli, g. Hotež, de bi radi?"

"Jas? sim prosil sto tolarjev, ljubi g. Vit."

"Res, spominj me zapuša. Imel sem pa tudi drugača soseda; bil je g. Tomek, ki se v žitom tergovale: ta so se s nekim drugim prigovorn velikom s postopjan in skladiščem pred postavil. Koj se vam volj di?"

"Aj, za božjo voljo tega bi hotel vedeti. Kak je bil?" "Ako so ga prašali: Kako je, g. Tomek? Koliko ste pri baratiji pridobili? Oh, mnogo denarjev, je pričel, mnogo—in viditi je bilo, kako se mu je serce v telesu smejalo—celih sto tolarjev! Ako so mu pa rekli: Kaj pa je? Kaj de ste tako merčliv, g. Tomek? Joj, sem denarjev zgubil, mnogo denarjev! celih petdeset tolarjev! S malim je počel, možak, pa kakor sem rekel, dom si je sogradil s postopjan vred in s skladiščem. Dakle g. Hotež! kteri prigovor vam več dopade?"

"Aj, so ve, poslednji!"

"Pa tak clo po gadu se mi ni zdel, g. Tomek. Rekel je tudi: Dosti, mnogo denarjev, če je dajal vbojim, ali gosposki; in tada bi bil imel zmirlj rekati, kakor g. Rezek, moj dragi sosed. Jas, g. Hotež, jas, ki v sred obeh prigovorov živim, sem si oha zapomnil; in tako pravim včas, in po priligi zdaj, kakor g. Rezek, zdaj kakor g. Tomek."

"Ne, pri moji duši jas se deržim g. Tomka. Dom in skladišče se mi dopade!"

"Tuk bi radi?"

"Mnogo, mnogo denarjev, ljubi g. Vit, celih sto tolarjev!"

"Vidite g. Hotež! bu šlo."

Tak je celo prav. Kdor si od prijatla kaj izposoja, naj govori, kakor g. Tomek, kdor pa prijatelju v revu pomaga, mora govoriti kakor g. Rezek."

Se kolera primi ali ne?

Quae ipse vidimus.
Kar smo sami vidili.

Ko to vprašanje tukaj pouzamemo pri vsim, kar so nar imenitni zdravitelji vseh narodov v teku 33 let, od kar ta strašna bolezen človeški rod po vseh krajih sveta tako nevsmiljeno deseti, od te neznane bolezni skazovali neki de se prime, neki pa, de se ne prime, brez de bi se bili le toliko zadnimu razsodku približali; kratko nikar ne menimo v tej tako neznani zadevi se oglasiti kakor de bi naša veljati mo-

rala, še manj pa učeni razgovor začeti. Povedali bomo le bravam našiga lista kakor smo objubili, v obziru, zanjstiske kolere, ko se prime ali ne, kar smo sami vidili in deržali so vedno zapazek, ki od prav vrnih glav pridejo. Kakor povsod, kjer so je ta grozovita smertna kosa pokazala in vselej, tako so tudi tukaj misli takih, ki menijo, de so prime, naravnost nasproti takim, ki pravijo, de se ne prime. Uni tordjo, de se je kolera, po svojih primljivih začetiš sem zanešeno, tukaj nabrala, in ko se je bila nabrala, užgala kakor prirodna bolezen, ki se od drugod ne zanese; ti pa pripovedujejo dogodke, po kterih bi se brez dvoma reči moglo, de so je to bolezen, kakor prirodna bolezen, nabrala in unela, in de se nikakor ne prime. Med temi in unimi v sredi so tisti, ki menijo de ta bolezen ima sor-tukaj svoj začetek, pa de se tudi prime. Pervi si ne dajo reči, de so ni kolera med mestjane zatrosila ali zan-sila, potim ko so se bile Benetke podvergle, od tam po prostima obnašanju med Terstam in Benetkami, po vojakih, ki so iz Italje nazaj prišli, namreč po odpolku Čujkov ne po tukajšnih vojaški posadi, pri kteri so je kakor uni menijo kolera že zadne dni maliga serpana ni prve velikiga serpana kazala.

Pravijo dalje opomnjene dogodke bolj poterjiti, de se je kolera nar prej in nar hujši pokazala v tistih krajih mesta, kjer so kavarnice, ki so vanje vojski hodili, in po kterih so se vojaki, ki jih je kolera popala, v občno bolnišnico nosili.

Zastopniki: te misli, kterim našiga popolniga spoštovanja odredi ne moremo, nam ne bodo zameli, ko se podstopimo reči, de Benetke so se 23. d. velikiga serpana podvergle: in de so se le 24. d. v stanu bile, prosto obnašanje s Terstam napravljati in de zastran dalnosti so ga se le 25. d. napravile; de odpolek Čajkov je še le zadne dni kimovca nekdanjo kraljico Adrijanskiga morja zapustil in sam prišel; de med vojaki je kolera perviga napala nekiga Zarošek'a 25. d. velikiga serpana, potim ko so se že prej prigodili bili takšni napadi med mestjani in de se neso v zgor rečenih krajih mesta, temu v petinu razdelu daleč proč od ukih krajov primerili prvi napadi v česmetjanem in javlico med prebivacim v Terstu, in ser kakor se bo pozneje dokazalo, ob času, kader ni bilo mogoče, ne močverniga mesta, ne vojakov, ki so iz Italje nazaj prišli, ne tukajšne vojaške posadi ali brambe kriviti, de so kolero znesli ali zatrosili.

Horacia Flaka I. knjig. sat. 1.

(Preveo L. Miko Bona, Dubrovčanin + 1778.)

Kako se dogadja moj dragi prijatelju,")

Da nije, ko' miran svém srčcom boravi,

Koju mu ili čes, il razlog uđili;")

Neg zana, i srčcu svak hvali drugoga.

Blaženji tčgovci, star bojniki govori,

Umorniemi kostima kad trud mu dosadi.

Tčgovac opet čiem vidi, gđe vihiri

Drėvo mu primėcu sred guste pučine,

Neka ti vojevati. A što kako? uđru se")

Na polji dđe vojske—ne prodje kratak čas,

Il bėrza smėrt dođje, il dobit čestita.

Ko zakon umije, ter pravdu tomėci

Za bėdnjem težakom uzdiše, kad čnje

S pėvanjem kokota na vratim kazati.")

A tezak iz sela, kad dođje vidjet grad,

Blažen je, vapi, sām u gradu kđ žive.")

Ovake čeljadi još množ je tolika,

Da kad bi ih Fabio, ki ričiem ne staje,

Pribrojiti hotio, pristio bi umoran.

Nu da te ne deržim u dugu, počnu me

Gđi vidim besėda. Da Bog im ki reče:

"Pogodit idem ja svakomu što žudi;

"Ti bojniki dđ suda, tčgovac od suda

"Biti čes, ti Parac od sad čes bit tezuk.

Iz strane svak svojo nek prndje na drugu.

Fospėno? jer lėni kartite? nije li")

U ruci svakomu da može blažen biđ

Što je uzrok i razlog, da Jove razjedjen

Olurna napuha obadva, i rečo,
Da neće bit lasan umiercem vek uho
Na molbe prignuti; (nu da ne prodjemu
Pod smehom stvar ovu, ko tašni bešću,
Prem da so i smehom istina može rit,
Ko meštri kad dčici sladkoga davaju,
Da prve nauko budu učit pomnjivi.
Al igru pustimo, išću stavnu stvar)
Ki ralom gvozdeniem ilo teško primeće,
Kamatnik zli, lojnik, i žitkom po moru)
Mornari, ki brodo svudora smioni,
Svi vće, da misli trud ovom podnoše,
Za staros, kad stisne, ter budu potrebu
Za brćmo skupili moć mirno poćnut.)
Ko mali mrav, koi lep izgled ućina
Od truda velika, zubima što može
Svo kupi, prileće, i vćpicu gradi
Pristavljje, znajući što ima pak doći;
A kada mokri jug i sćvor sćrditi
Vescu lćtinu smućaji nastanu,
Nikud se ne krene, nego li pametan
Onezicem bavi se, što skupi od prie:
Nu tobe kad mraźna ni zima, ni lćto
Goruće, ni oganj, ni voda, ni gvozde
Od tvojo dobiti rastavit ne more,
Ništa te ne smeta neg li strah jedan,
Da nebi ko bio bogatiji od tebe.
Nu koris nahodiš, jer srebra i zlata
Brćmena pod zemlju lupoćki postavljjaš?—
Nu poćni kćrnuti, nat ćeš se do bćrzo
Pri minci.—A kada to nećeš ćiniti,
Kć lćpos u vćpi, kć skupi, nahodiš?
Nek gavno tvo vćrće što tišć uborak,
Tvoj tćrbuh neće uzeć s tega već neg li moj.)
Ko kada na brazdu težaci kruh nose,
Koj nosi ne prima zaloga od više,
Neg li oni, ki ništa na rame ne stavi.
Al zbilja reci mi, ćovćku, ki vćlada
Naravnicem potćrcam poćuće, što smeta,
Zlaticu što zemljje ali ore tišću?)
Sladje nu vćrpo zahilit iz vćce!—
Ti pusti meni uzeć iz male vćrpice
Što m' je potćrbno, pak ćemu hvaliti
Nad kuće moje tvoje hambare velike.)
Ko da ti trebuje vode uzeć al ćasu
Al vćdro, ne više, i rećeć: uć bih
Ćasu ovu napunit iz reke velike,
Nego li ovoga iz vira maloga.
S tega so dohadja, da koga priteće
Obilnos od više, s krajem ga ociepi
Jak Dunav, i ćerno u moro zanosi.)
A koj ne hita neg što je potćeba
Ni vodu ććrpić će kalom zamućenu,
Ni žitkom u vodi svoj duk će pustiti.
Nu vćća mnoć ljudi himbenom poćuđom
Opita govori: Nije ništa zadosti
Jer, imaš koliko, ććenja si toliko.—
Što hoćeć ućinit ovemu, pusti ga")
Kad hoće po volji da svojom tuguje,
Ko njeki, koga je pripovćv u starom
Athoni, da bogat i lakom u jedno
Glas puka ovako uć bi tććiti:
"Puk mnomo rug ćini, a ja so radujem
"Sam sobom u kući, kad blago porćdim
"Ter moćom u škrinji sloćeno razgledam.
Tantaloz pruža se za vćdom i ćedni
Kć svedjer ućeć prid usim njegoviem.
Rugać so! nu ćasom imena promćni
Ova se prićica spovćđa o tebi.
Ti medju torbami skupljenim od svuda
Bez spanja, bez mira no smićeg tćgnut ih
Ko svetu stvar, nego razgledać i tako
Ućivat, inkuno ko da so pengeno.")
Nećneš li što pćnez trćbuje, što slući?

Za kruha kupiti, za zolja, za vina,
I drugo što narav, kad nima, boli se.
Ali ima bit sladje bćdit danom i noći.
Ter mćrlav na pola ćiću sćtrah prodati
Sad noćnih lupoćja, sad oguj, i suźnja
Bćgućih, ki bi to oćerli nemilo.")
Ja takćih dolara* svog ćudim bit ubog.—
Nu da ti gćđ telo ćićć zimo proćto?)
Al druga ka zgoda postćji prićisno,
Nat ćeš, ko ćć ti zasjiesi, ućrit te,
Razgriati, i moliti lćkara za tobe,
Za da to povrati tvom ćen, tvom dćci.—
Neće to zivoga ni ćena ni dćca,
Svi mćrće na tebe sućđi, poznanci,
I mućko i ćensko, i stari i mladi.
Ćudiš se, kada ti pri srebru ne poznas
Nikoga, što nćko ne mari za tebe?
Ako li rodjake, kć kćrv ti podćli
Bez truda ikakva mnić moći uzćdržat?
Zaman ćeš nosćrdem trudić, no manje
Neg ravnom u polju da staneć ućiti
Tovarca pod uzdom igrati posćuće.
Na svćrhu pustimo svo rćđi; što vćće
Imas, uboćiva strasć so to manje
Ćuvaj se, da ti so nezgodi, što nćkom
Umidiu (prićica kratka je) ki tako
Bi gnanas, da nigda on bolje haljine
Ne stavi na sebe, neg suźanj prićprosti,
Jer svog so strasćio, da će mu nećati,
I da bi mogć gće poćgnut od glada.
Ali ga jedan dan dćvojka sćkirom
Razlćni na pola, dostojna bit hvalć
Svćih ćenah najvćrlieh od kćrvi Tindara.—
Nu što bi hoćio, da živem kak ono
Mevio, al prazni Nomentum?—Idćš ti
Sloćiti dćvi strani u sobi protivno;
Kad viććem, da neću, da s' lakom—ne zato
Velim ti, da budć praznoruk, rzješja.
Jes stogod od Tanji do tasta Viscia!
Svoj naćin u svakom jes stviri, jes biljeg.
Koga je zlo proći, zlo za njim ostali.")
Oćkio so upućli, vćracem se. Da nćko
Nie vćće nemiran, nego li lakomć,
Niko se vćć ne stara, tudja ako kravicu
Vimo ima po šire; ni manje razhira
Nad vćći broj, ki su potćrebni od sebe.
Sad sega, sad išto pridććić drugoga,
I tako svedj mu je prid ććim bogati.
Ko kad se konji zatvora ispućtu,
Ki vćlada, sve tćrće za onicem napředa,
Ni mari za onich, koji su posćclnji.
S tega je, da rćdko ndjo se, ki će rćl.
Da je ććstić živio, i sega života
Kad vćrme dospie, ter so ima dćliti
Mćtran se dignćć će ko sit, gos s vććera.")

PAZKE. *) U orig. stoji Maecenas, koji bijaše najse-
daćniji mu prijatelj i zaštitelj. *) ili ćeć ili razlog, seu
ratio dederit seu fors; ćeć možda ne stoji ovćđ dobro, nego
bolje bi stavio: slućaj. *) "Neka ti vojevati" militia est po-
tior. *) Tako stoji u rukopisu, iz kojega prepisao sam taj
prevod, a po svoj prilici bilo je nćkad: kucati: ostia pulsat.
*) izostalo je u prevodu "datis vćdibus", "koj dao je jamstvo."
*) u rukopisu kaće se: njeli. *) kamatnik bilo bi fenerator
a ni caupo, što znaći kćrćemara i kramara. *) Od rćći: za
staros id. ćini mi se pokvareno; možda moglo bi se ćitati:
"za staros kad stisne ter hćdu potrebu — Su brćme skupili,
moć mirno poćnut. *) "Stega" ćila so u rukopisu. *) na
brazdu, slobodno prevedeno; u originalu govori se o ro-
bovib, izmedju kojih jedan neso torbu. *) jugera centum an
mille aret, rukopis po svoj prilici pokvaren, gće je stalo
moćda: "što smeta, stotinu što zemljje ali ore tišću." *) u
rukopisu: "nad kuće!" Talj. cass. *) u rukopisu stoji: Pak
Dunav, orig. "Aufidus acer." *) "tega, ovema" itd. stoji u ru-

kopisu. "Zašto kaže inkune, m. ikone, to neznam." Ili bolje: Běgućki ki bi te itd. "Jes—jest." "est modus in rebus," ovdě nije govor o načinu, već, o mēri, o granicah, u kojih nalazi se rectum. "Ovdě fale još dva stiha, na taj način: Dosta! da ne' mniš, što sam škrinju izpraznio Krjispina kramežljivog; rēčce ni višo. Ivan Macus.

V E N A C

Preuzvišenom, Presvetlom i Prečastnom Gospodina
Mirku Ožegoviću Barlaabaševackomu,
Biskupu Senjskom i Modruškom illi Korbaškom, c. k. tajnom
savjetniku itd. itd.

PRIGODOK

pedeseto-godišnjega obsluživanja njegovga Duhovništva,
dne 26. Svibnja 1850.

Dan razvio je se biell
Po širokom svijetu ovome, —
Tiem i vjerni jesu spleli
Sjajni viennac Otcu svome:

Ovijenčaju da ga š njime
Pred oltarom Kërsta slave,
Petkrat deset lietaš ime
Kog s revnosti dići prave.

Primi, primi Otče dragi
Toli krasan viennac ovi,
S kime na taj dan preblagi
Rese harni Te sinovi.

Jer si vriedan viennca toga.
Cieć zasluge neizmierne,
Kad se trudiš radi Boga
Sgodi u svakoj pomoć vjerne.

Neka bieda koga share, —
U dubinu vërže mûka,
Eto skokom puno žara!
Tvā priskoćti blaga ruka,

Kā ga diže iz dubine
Gorkih biedah i nemoći,
Ah, da tužan ne pogine
Bez kërštjanske bar pomoći

Plame Tvih ljubavi grudi,
Kē pram Cërkvu gojiš, Domu,
Tko je onaj, da ih sudi
Slava voća ido komu?

Jer kō slavnim pod burjakom
Sliedi Kërsta vick vojske:
Tek i kriepkim Ti korakom
Tražiš Roda pravo znake.

Dielah slavnih tol' njegovih
Pod tim suncem kraja neima,
Jer dok jedno k nam doplovi —
Za njim drago tiek uzima.

O kërštjanski vjerni sini!
Dišlo mu Pontcone,
Jer zavriedi njegvi čini,
Da se u slavu mu poklone;

Premda Višnja ruka gore
Viečni u život one dali
Ti odluču neba dvore,
Ki se nećo poplesati.

A ti svijetli, višnji Božel
Prosin ga tvom milosti,
Da po putu tvim uzmože
Vodit slado svē k krieposti.

Ter dok ovdio još boravi
U ovoj doli stare dane,
Neuzkrati život zdravi,
Sladak, mio da mu osvane.

Neka jošter lieći ranu
Na utlehu biednog savora,
Neka živi na obranu
Cërkvē, Roda bez odmora.

Kad ga prieka smert obori
U grobnicu gorkih vaja,
Podieli mu Bože gori
Slasti vječne slatog raja.

One slasti nek okusi
U nebeskoj stavnoj srieci,
Koje ljudski biedni dusi
Man se trudo doli steći.

Živo kod nas će ostati
I pak Tvoje dično ime,
Viekom će se slava sjati
I Tvā Maxo! diela š njime!

F. Babić.

Tihl večer.

Jur Apolo, ki se gore
Po nebeskom vozi svodu,
Ravna kola svā k zahodu —
Tam u svoje divne dvore.

Još posljednje zrake oholo
Ljudskom stvoru vozeć pruža,
S hitrine pun svē združā
Svjetle sile na okolo.

Nazad sladko još se ozira
Gdie blaše carstvo njega,
Te nam žudi s sërca svega:
Sladki pokoj, tihog mira.

Tieme lice izza gora?
Pregizdano on sakrije,
I koprena mërka s' vije
Nad nam', večer da bi' mora.

Tetaj rieke romoneće
Jur tihli svedj nastaje,
Biednom stvoru znamen daje,
Večer da je tihl večē.

Ista zvierad pod krilami
Traži tihl stan večēra,
A svē stada pastir tiēra
Veseo s polja s sviralami.

To navicstja sa visine
Isti mjesec gori bliedi,
Na prestolu koj svoem siedi
Motreć gore i doline.

O čoviećo biesnih strasti!
Ak ćeš tu tišinu imati,
K višnjem Tvoru se obrati
Pan u duhu rajsko slasti.

On, ki Bog je svih Bogovah,
I Gospodin Gospodina,
Vlasti u njegovoj ta tšina
Stoji sada i od vickovah,

On ju blagim dusim dieli
Iz prosjnjnog svoga stana,
Ak ju irazi ki za rana
S blagim srcem, s dobrim dieli. F. Banić.

D e r v a.

Starček v gojzdu na skali sedi
Zraven njega sekira na tleh leži,
Pot v obrazu kaže da truden on je,
Kér derva je sekal od zgodniga dne.

O vboga sirota ki sim na sveti,
Kér moja osoda je le terpeti;
Drugi igrajo, se veselje in joč,
V izbica lepih, kjér dobro jedo;

Sladkorije so polni in dobrih pijac,
In drug'ga lep'ga, k' h njemu pohaje,
Oj! kadaj bo končal veliki moj trud?
Odpočil kadaj se moj mučeni ud?

Memrd, in ko za sekiro segne zdihlaje
Vidi ko beliga dečka, k' h njemu pohaje;
Starčeku reče: "terpenje to m'ni,
In srečen postanese vse svoje dni.

Le samo to dobro misli poprej,
Kér srečo v rokah ti imaš sedaj,
Da poslel te kej grivalo ne bo,
Kér na zemlji vselej ni jasno nebó."

"Ti me le karaš" mladenču reče
Starček, (al stiši, kaj on reče!)
"Če res je nad menoj jasno nebó:
Česar si dotaknem, nej hodi zlató."

Po tem ga z zlato šibo po plečah vdari
Mladenč, in reče: "le hud'ga se vari;
Sim misli, da bolj si boš zbral,
Al kar si poželi, rad ti bom dal."

Beli zdaj zgine, in za seboj pusti
Dušeci zrak, ki starca kej okrepi.

"Kaj bil bi mogel zbrati si boljšega?
Sej z zlatom se stori bom prostega.
Bogat bom zdaj, in imel vsega dost,
Misli: naj hodi drugi po derva v host*")

Hišica moja bo lepo poslopje,
Da čudili se bodo vsi ki v njo stopjo
Pražno bom obleden vsaki dan
Z zlatom in svilom bom okinčan.

Iz verča se bom vode napil,
Kar jo zadnikrat, in črniga kruha vzel"
Zreče. Hoče z verčika si žojjo vgasiti,
Al z zlatom si vidi srajco politi;

Ko kruha do ust ostrášen prinese,
Se mu zob zlomi, da se vcs strese,
Zdaj zavpije: "Se nisem bil revež poprej
Revnosti mi začne le v zlatu zdej.

Kej bom vbogi za naprej počel
K bom zlat in od lakote konec vzel."
Kér tako on žaluje se izbudi
Veselo rekoč: "vsak pollep nej ostepi."

Marskó si bogastvo in zlató počeli
In no vé, da si s tim le slabo stri. J. N. K.

Skythi Slavjani.

Pošto, koliko mi je znano, Šaferik u starožnostnih govo-
reči o Skythih ne napomene ništa o znamenitih običajih
skythskih, popisanih po Pomponiu Meli; bit će možda probitačno
predložiti ovde nešto o tome, i da čitalelj sam uviditi može,
zašto to, dodati će se odlomak sastavka "Pobratimstvo kod
Sérbah u Turskoj" izvadjenoga iz staro koje Danice ilirske.

Pomponius Mela de situ Orbis Lib. II. c. 1. govori najprije
o Agathyrsih, Satersih, Taurih i t. d. i nastavlja onda: "Dalje
unutra stojećih obišaji jesu sirovij, a zemljište manje obdela-
no. Oni ljube bojeve i kerv... Što više je ko protivnikah
ubio, tim bio je kod njih u većoj slavi. U ostalom bilo mu
je na najveću sramotu, koj nebi nikojega ubio. A niti savezi
nisu bili bez kervi; rane bo se, koji nakanili su sklopiti po-
godbu i mšašaju kerv izvadnuo okušaju; to mislo da je naj
veći zaklad vèrnosti. U gozbah ljubo, da svaki pripovieda,
koliko je ubio neprijateljah; i ko ih najviše navede, pije iz
dvjuh čašah...."

Pobratimstvo kod Sérbah u Turskoj.

Pobratimstvo kod Sérbah u Bosni, Hercegovini i Čer-
nojgori, pa i kod onih muhamedanskih viorozakana tako je
sveto, da nikakvo srodstvo po kervi nemože biti bliže ni sve-
tie. Pobratim kod njih znači više, nego rođeni brat, jerbo
je onaj velie, rod po Boga a ovaj samo po kervi. Pobratim
nemože svome ni da kumuje, ni da bude diever, ni da uzima
i koga mu iz kuće; zato zovu obično i dievera pobratimom.
To nije samo prazan običaj, koji se učinji pri čaši vina, ili kakva
mu draga pića, pijuci u nakerst, kao što vidimo kod
drugih narodah na sieweru a najviše kod Niemciah.

Pobratimstvo kod Sérbah ugovor je svet, potvrđen
zakletvom ili javno, ili na samu između dvojice, koji se ili
vèro vole, ili tako mèrže, da jedan drugome o glavi radi;
ili najposle, koji se ni nevole, ni nemèrže, no kad se jedu:
od njih nadje u nevolji, i pomisli, ili mu se pričini, u snu ili
na javi, da će mu taj promoci, toga onda pobratimui po Bo-
gu i svetom Jovanu; ako je viorozakana muhamedanskog-
ga: po Bogu na obadva svijeta; onaj kom se pobratimstvo
tako ponudi, mora, da ga primi, i pobratimi se s onim, ko to
želi, pa da su do sad bili najveći neprijatelji, odsad su najveći
priatelji i srodnici. Tako kad se tko razboli, pa mu se u
snu prikaže tkogod, da mu metje kerv, pobratimi ga, i ovaj
primivši ponudjeno pobratimstvo metje mu kervt ko je izple-
ten iz nekih travah i biljah. Ili ako tko u nuždi pade svom
najvećem neprijatelju u ruke, i ovaj hoće, da ga posieće, ili
ubije, pa ga onaj ubitriiv pobratimi, oprosti mu ovaj život, i
uzme ga pod zaštitu svoju, da ga više ni drugi dirnuti nemože.
To se najviše u boju događa.

Posle učinjenog ustmenog ugovora otiđu obično, ako su
kristiani, u cèrkvu, da i pred Bogom u nazočju sveštenika i
nekoliko svedokah učinjeni pri ustmenoi ugovor zakletvom
potvrde. U cèrkvi pred sveštenikom i svedocima pita jedan
po tri put drugoga: Primaš li Boga i svetog Jovana.
Ovaj mu svaki put odgovara "Primam". Onda opet ovaj o-
noga pita tako isto do tri puta, i onaj mu odgovara, kao ovaj
prije njemu. Najposle poljube se obadva u obraz i zajedno
reknu: "E od danas da smo do vicka bratja?"

Ako je jedan od njih viorozakana muhamedanskoga;
boćno se iglom svaki u svoj mali prst na desnoj ruci, dok
poloti malo kervi, onu kervi pomešaju hiehom, i posle izgovore
ne obične zakletve: Da si mi po Bogu brat na obadva
svieta, pojedje jedan drugome kervi u parčetu hieba, i budu
pobratimi.

*) Gojzd, gozd, gost, host.

Slovensko slovarstvo.

Lepo in od dna do dna upopolnejši napreduje slovensko pisništvo. Ker so pred malo let ne knjigice, razum molitvenikov, ne časopisov nismo imeli, imamo zdaj obilnica berila dovolj, in še več nam ga vesela prihodnost obeta. Tako je prav, dragi bratje Slovenci, le po tej poti naprej! Skupna domovina Slovencev nam je odredena; nemili osodi ni dopadlo, krajske, koroške in slarske Slovencev in cel, za katero smo prosili, kronovini zjediniti; po politični smo u več kosov razdeljeni, pa u duhu smo in bodimo na vekomaj edini in složni, eno truplo in eno bitje! Složnost da moč, in občna domovina naj bo u duhu!

Nam ostanete pis in beseda; s tema veliko pripomoremo. Zatorej peró u roke in s peresam ljudstvo tolažiti, učiti in izobraževati!

Med pomočki tega namena so posebno prikladni dobri slovarji ali rečniki. Z dobrim slovarjem oborožen se le zamoremo dobro pisariti.*) Govornik, ki govori, in pisatelj ki piše, potrebujejo besed; te so gradivo (priprava) vsiga govorenja in pisanja.

Za tega voljo je slovarstvo (Lexikografic) temeljna podlaga jezikoslovja in prvi začetek literature. Torej govorimo tukaj od dveh naravnostih takih pripomočkov.

U Celovcu je pred kratkim na svitlo prišel:

POPOLNI ROČNI SLOVAR SLOVENSKEGA IN NEMŠKEGA JEZIKA. SPISAL ANTON LASEŽIČ, načelnik učitelj Slovenšine u Celovcu.

Na želu knjige se here: „Popolni“. To ni ravno zmerno rečeno. Kolikor je še slovarjev belí dan zagledalo, ino u kakoršnih koli jeziku, ne eniga ni, od kteriga bi reči zamogeli: Ta je popoln, ta obseže vse besede, ktere koli so pisatelji rabili, ali ktere koli se u ljudstvinu govorjenju najdejo. To tudi ne more biti. Vsak dan prinese in rodi mnogo, mnogo novih besed; vsak pisatelj, posebno vsak pesnik novih izkuje; kdo bi torej zamogel, vseh nabirati in u eno hrambo vkup spraviti?

Kazum tega je pa delo prav lepo in koristno, ter za sedanjne potrebe ravno o pravih času izdano. Zloženo je v ribus unitis. Več verili Slovincem namreč je nabiralo to bogastvo u besedah slovenskiga jezika, ter s tem slovenskim pisateljem jako vstreglo. Ta slovar, prvi u novim pravopisu, obseže posebno veliko besed in izrazov noviga življenja, kakoršnih so novi čas, nova ustava in rojenje noviga državljanskiga bitja porodila. Torej bu ta knjiga posebno cesarskim uradnikom po volji, ki so že začeli po slovensko uradovati. Ravno tim gospodam jo tudi prav živo priporočimo. —

Drugi slovarski pripomoček je:

ILIRSKO-NEMŠKO-TALIANSKI MALI REČNIK OD JOSIPA DROBNIČA. U Beču 1846-49.

Slavni in mnogo učeni gosp. zloživec tega rečnika je prav lasovitno delo učinil. Namen njegov pri spisanju je bil, kakor sam pravi: „da ljubiteljem i učenikom ilirskiga jezika za prvu potrebu kao mali tumačitelj dotle posluži, dok izvrštni in rečnikom, kakov južno Slavljanstvo s neodoljivom željom izgleda, vštiti leksikografi književnost ilirsku neobdare i neobogate.“

Pridima je osnova slovnice ilirske od prof. V. Babukića u nemškim in talianskim jeziku.

Zvnanjuna podoba te knjige je prav lepa, veličina prijetna, natis velik in razločen, cena nizka: torej je tudi ta rečnik priporočena vreden „ljubiteljem i učenikom ilirskiga jezika.“ J. Š.

*) Tako je tudi českim pisateljem se le mogče postalo, „po česko dobro pisariti, ko šim je slavni Jungmann svoj obširni „Slovník“ podal.

Povabilo

cez. kr. ministerstva kmetijstva od 22. Nov. prejeto 4. dan Decemb. 1848.

C. k. kmetijski družbi v Gorici.

Koristi kmetijstva, katiro vsako upravljanje zemljiš obseže, so slednji vredni derzavi poglavina naloga skerú vladarstva. Se v derzavah, v katerih obrtništvo ino kupčija se na viksi stopnji znajdeja, kmetijstvo nar bolj važni del vsolnih dohodkov prinaša, jo poglaviti življe derzavne povzdige. V derzavah pa, katire več del kmetovajo — ino med temi je Austrija — je kmetijstvo prizadevne skerbnosti posebno vredno. Nje ravnanje v Austriji ni še sploh tako izurjeno, ko u drugih deželah; nagla ino obsežejoča prenarredba, ako ravno nje nasledki dobroti bodo, je močna pomota prejšnjih obrtništinskih razmir, katira blagostanju naroda ino slednja s občutljivo zgrubo žuga, ako bi se urno primerno ino krepko na novo pot ne vpejalo.

Samostojno ne derzavno oskerbnništvo, ne družba kmetovavcov celotni dosegi tega ustrežili ne zamore. Moraju take naprave ino razmere vpeljane biti, katere jedrno ino zajedno poganjanje od slednega do viksi vesolosti vstanoviti zamorejo. Kmetovavca naj se priložnost ponudi, se v vsakimu oddelku svojiga kmetovanja kar je mogče podučiti. Kjer dozdej kmetijskih družb clo ni bilo, al le malo, na preobširnim prostoru obstoječe; se morajo poredama tako ustanoviti, de se ne bode samo skozi pisarstvo, ampak posebno skozi živo ino javelno soznanje soudov ino bližnje izgleda vterjeno skušne hitro razširjavalo ino k boljšimu kmetovanju mogčeja spodbadavalo. Zadnji morejo vsi organi derzave, oskerbnništvo ino postavljadjanja, katirih dolžnost je, se s kmetijskimi zadevami pečati, med seboj ino kmetijskimi družbami v eno organsko zvezo vvrsteti biti. Od deželne srenje do ministerstva, v oskerbnljivih naredbah ko pri osnovah postav, naj se kmetijstvo za deželni sklepi ino predlogi, s kmetivacii posvetojuje ino pripravljajo.

Kmetijski družbe na Slarskim ino u dolaj Austriji so že, prve skozi podružnice, tje po namestnicah, to pot nastopile. Njih prizadeva pa se dozdej na vse strani vteriti niso zamogle, kjer so politički oziri, katire se tak mnogoterno v prevdarr vzeli-morajo, iz njih obravnavanja odločeni biti, in ker vladarstvo je pre malo njih predložene svete cenilo, ino za zajemk v njih oblasti deržalo, ako so družbe brez poklica, vsoki kolobar zgol obrtniškii opravil prestopile.

Vladarstvo zdej svojo namemo v drugacim duhu spozna, ino si je tega zavedno, de si le z pomočjo deležnikov naj močnejši podpora ino povzdigo derzave pridobila bode.

Ministerstvo kmetijstva spozna za svojo prvo dolžnost, prsto giblenje kmetijskih družb spodbadati ino se z njimi posvetlavati skozi kakšne organske naprave bi se urade vladarstva z družbami kmetovavcov v stanovitni zavezik denile, de se po kratki ino edini poti potrebna zastopnost doseže, kar dozdej z dolgočasnim pisarjenjem ni mogče bilo.

Z nekoliko skupderžanjem bodo oskerbnljiva naprave vladarstva primerno ino na tanko izpeljane. Po tej poti se poslavedajvni oblasti predmeti čez postave, katere pravi prid kmetijstva vzdigujejo zdejavno predložijo.

Ministerstvo kmetijstva se za golovo zanese, de se domovinojnbno prizadelstvo visokocnostite družbe z veseljem zdej dvakrat bolj važne ino t-žke naloge vladarstva vdeležilo bode, ino prsi, predmeto ino sklepe: 1. čez razširjanje kmetijskih družb, 2. čez njih zavezik z oblastni hitro ministerstvu poslati.

Istiniti dogodjaj

Iprmler živi bezzak- nija čudnovate jedne žene imatore i postojanstvo nejakie dilee u vieri.

U Bosni, u selu tako nazvanom Spali, od grada Sarajeva na četiri sata udaljenom, živise od skora Sribin jedan, po imenu Andria Jovović; čovek, koji je po čestnosti i

dobroti sërca svoga od èitavog sela u veliko poštovan bio, i kao takov ljubav i prijateljstvo svih, no samo u obštini već i u cijeloj okolini živèlièih stanovnika u podpunu miru uživao.

Nekako je zar u ovome vremenu svietu poštenih ljudih sudba ta, da višo zla, negoli dobra tèrpo i izkušavaju. Tako i u rieci stojèi Andria namierio se biaše na ženu opaku i zloèudnu. Niti dobrotu sërca, niti primierno poveljenje, niti blagi savjeti njegovi mogòu jo na put pravi izvesti; no šla višo u u nevajljaj i okanjaj duši svojoj ona je od toga doterala, da i i samog njega sa ovoga svietu pr vremena odpravili umisli i ovaj bezdušni umisljaj na posljedku i u diejstvje posredstvom otrova privela.

Bezzakona ova žena, po imenu Joka rodila je sa otrovanim svojim mužem dvoje diece, od kojih je jedno muško Milan, a drugo žensko Mara. Po smèrti oca prvi imadiše 13, a drugo 7 godina.

No proteèu dugo vremena, amali jim se spandja sa jednim Sribinom; i po, izioèjen još manjeg vremena hiede i ovome podobno onome pèrvom za dušu da spiska; no ovaj, zar još hitrije od nje, sàčuva se za vremena i svezu trajavio između njih muiama ljubavi razkina.

Prodie i opet neko kratko vreme, i Joka ti se na novo spandja sa jednim Turèinom, za ljubav koga i poturci se, a u isto doba privoljavoše i prisiljavao è dvoje on siroèadi k Islamu. No niti Milan niti Mara imadiše volje èastni Krst sa polumesecom promieniti. Badava su bila laskanja, badava tolike pretnje, kao zlosreèno poturèene matere tako i oèuha Turèina; oni oboje ostadoše stalni pri svojoj kriepkoj namieri, nepokolebivi u praoèièinskoj vièri.

Kad vidj mati, da na kraj nikako izièi ne može, a ona ti s njima upravo u Sarajevo k samom Fazli Paši. Došavši pred Pašu veljaše po savietu Turakah, da ona vi jih valjda takvim naèinom lakše poturèiti mogla, da ona ovu diecu niji sa zakonim mužem, pokojnim Andrijem, već s jednim Turèinom izrodila. Da èudnog srama i bezistidnosti! — No badava, dieca ostadoše vièrni svome: zavièstavju govoreèi u oèi Paši i okolostojèim Turèima: „Vi èete nas moèi pre na sto komadah izsièi; neželj što èete doèekati, da pravoslavnu vièru naših pradièdovah promienimo i èastni Krst pod noge bacimo.“ Kad vidj Paša šta je i kako je, a on ti i sjedini i drugim na dno u mračnu tamnicu!

Po malom vremenu žensko diele — Mara — premiešteno bi u harem među drugu žensku èeljad pašinu, sa namierom, ne bili joj se kako, igrajuèi se s diecom, Islam omilio, i ne bi li tako na poturèenje saizvolila. No i ovo pokušenje ide u vietar, buduèi, da se ona i danas u haremu pašinom nalazi, koje je svedoèba, da je ona još ista, koja je i pre bila.

A mali Milan? Gdi je on? On — on siroma èami još jednako u èemernoj tavnici turskoj ovo već danas dve godine danah — svagda na ušti imajuèi kriepke i sline rieèi one pred Fazli Pašom izgovorene: „Vi èete me moèi pre na sto komadah izsièi, neželj što èete doèekati, da pravoslavnu vièru pradièdovah naših promienim, i èastni Krst pod noge bacim!“

U TÈRISTU 7. Juna. Pri èavljenju svome u Tèrstu Njihovo je Velieanstvo izvolilo dolje prièebiti patent za veèe uzdignuèje mornarstva austriskog izdati. Da neèe milostiva ova uredba zadaèu, kojoj je namienena, promašiti, znati èe svaki, kao i da èe mnogo podpomòki uzdigi i revnosti mornarskoj. I ovo s tim istinitilje èeèikivamo, buduèi da do sada nije bilo sredstvah, kojima bi se trud, zasluge, poèertvovanja,

odvažnosti i junaštva naših vèrlih u svakom obziru, po mujevecom daleko stranom èisto slavenskih, brodarah nagradjivala.

MI FRANJO JOSIP PERVI PO BOŽJOJ MILOSTI CAR AUSTRIANSKI; itd. itd.

S pravieènim zadovoljstvom priznavali su naši Predhodnici na Prestolu mornarsku valjanost, dèrznoveni duh, èastnost, i otvažno sèrdce, koje su kapetani i ostali pomorci Našeg tèrgovaèkog mornarstva u svak. doba otkrivali uzvisivši u malo vremena ovako krasnim kakvoèama isto monarstvo do toliko oèitnog stupnja (ranga) među ostalim mornarskim narodima.

Isto tako pokazao se jo èestit karakter kapetana i drugih austrijskih pomoracah neporušivom vièrnošću prema Našem carskom Domu, a navlastito u poslednja vremena, gdi su sàčuvali neoskvrnjeno poštenje Neše zastave po svima morima.

Cieneci Mi visoko ovako sjajno kakvoèe Našega tèrgovaèkog monarstva, èutinò potrebuèu dati mu jednu biljevu Našega carskoga dobrohotjenja, koja mu može javno osvidèetièiti njegove zasluge i služiti mu za obodrenje k napredovanju u èastnom žviltjenju.

Na predloženje Našega Ministra od tèrgovine i saslušavši savietovanje Naših Ministarah odlueili smo na taj konac radi Našeg tèrgovaèkog monarstva ustanoviti jednu navlastitu poèastnu zastavu, koju èemo Mi od sada darivati kao uzdarje za odièna diea u svemu, što se dotieèe pomorstva na sledeèi naèin:

§ 1. Poèastna zastava je od dvie vèrste, to jest: biela zastava i èèrvena zastava.

§ 2. Biela poèastna zastava odredjuje se za uzdarje kapetanima ili drugim upraviteljima austrijskih brodovah, koji budu prvi otvorili s uspiehom nova poznanstva tèrgovaèka s daljnim stranama, ili koji su svojim putovanjem ili svojom mornarskom službom učinili se zaslužnim u tom, što su do visokoga stupnja (grada) uveličali i razprostranili moreplovstvo (navigacione) i pomorsko austrijskoga tèrgovanje; pri tom na one, koji se budu otlikovali osobito izbavljenjem onih, koji su pretrpili brodolom, ili za druga ovaka diea, koja zaslužu pohvalu.

§ 3. Poèastna zastava èèrvena pripada svakom kapetanu ili drugom upravitelju austrijskoga broda, koji bude branio s uspiehom svoj brod protiv napadanja neprijateljskog ili lupežskog (piratah), ili koji za vremena pomorskoga rata bude udario i odèržno slavni boj, ili bude prineo Našem pomorstvu koju moènu pomoè.

§ 4. Kapetan ima pravo stavljati danu mu poèastnu zastavu na glavnu kataraku (nliero di meostro) od broda, kojim zapovieda, buduèi da je saizvoljenje učinjeno njegovoj osobi, a ni je privezano samomu brodu.

§ 5. Kapetan, kojemu su saizvoljene obadve poèastne zastave, može ih stavljati obadvie u isio vreme na katarke od broda, kojim on zapovieda.

§ 6. Pri kakvom sjajnom svetkovanju moèi èe kapetan nakitièti sa poèastnom zastavom i svoju barku.

§ 7. U pozdravljanju u lubardama (ciconima) po morskome obiaèaju poèastna zastava ima otlikovanje, da Naši vojeni brodovi, fortece i baterie austrijske moraju odgovarati na pozdrave od broda, koji nosi poèastnu zastavu s istim brojem izpaljenih lubaradah, koliko je i on sam izpalio. Ovi pozdravi ne èe se moèi

*) Saobštavajuèi prosto ovi iz pouzdanog izvora èrpljeni dogaèaji uzimamo slobodu obratiti pozornost novonaimenovanog za Travnik našeg g. Konsula, ne bi li mu kako moènim posredstvomajem svojim kod dotieène turske vlasti za rukom izišlo, da ovo dvoje nevine, svakog èoznjenja i pomòci dostojne dieèice težakog sužanjstva oprosti. Bezzakona pak mali njihova naèi èe i onako kad tad bezbožnom dieu njenom odgovarajuèu kazn od pravednog i neumitnog svih sudije.

odgovoriti in pristaništama (porti) avstrijskim, ni u inostranima, gdje bi se našlo vojenih brodova Našega pomorstva, nego samo pri dolasku i odlasku.

§ 8. Počastna zastava je svileni, lila na sriedi Carskog Orla. Na jednom crnom prieko provenčenom pojasu ima na prednjoj strani nadpis zlatan: „**Merito navali**“ a na bijeloj zastavi ima „**Fortitudini navali**“ na stranoj strani pak nahodi se napisano „**Viribus unitis**“.

§ 9. Darovanje počastne zastave svečano osviedočeno s jednom diplomom od Nas otpuštenom, koju će kapetan sahraniti radi svog oprajdanja.

§ 10. Ko je otlikovan počastnom zastavom, imat će pravo iskati, da mu se daruje kërst od zasluqe i onkova služba, za koju će moći opravdati svoju sposobnost (vërstnost).

§ 11. Za naplatu diela od zasluqe, koju je družina bila imala u slavnomo poslovanju, rad kojega je i darovana počastna zastava kapetanu, bit će u svakom slučaju razdieljena suma od 500 do 2000 forinlih u srebru izmedju onih osoba u družini, koji se budu otlikovali na osobiti način. Svaki pomilovani primiti će osim toga i sviedočanstvo počastno o zaslužnom sudjelovanju njegovom u poslovanju, o kojemu se radi.

§ 12. Kapetani koji su bili otlikovani sa zastavom počastnom i družina pomorska otlikovana sviedočanstvom počasti morat će, u slučaju, da bi su postali nesposobni za službu pomorsku, biti smatrani na osobiti način u dostojanstvu pensie ili pomoći iz dobrotvornog ustanovljenja (zavoda) pomorskog.

§ 13. Svaki kapetan, koji bi mislio, da ima pravo imati počastnu zastavu, morat će predložiti nadležnu prošnju, sredotočnom Vladařtvu pomorskom sdruženju sa svim dokazima (dokumentima) potrebitim za osviedočiti slavno dielo, koje on slavi.

§ 14. Sredotočno Vladařtvo pomorsko dužno je podložiti svaku ovakovu prošnju, kada je pravilno dokazima podkripljena, jednoj komesii vieših ljudi, da izreknu svoj sud o zasluqi.

§ 15. Komesia izreći će ovakovi sud po višini glasovah na temelju dokazah prinešenih o dielima, koja je već poznala, i iz vidjenih pisanah tako, da se iz svega sa svim jasno vidi slava zasluqa pomorska Kapetanova i svake osobe u družini.

§ 16. Ovakovi sud, kada bi bio izrečen za darovanje iskane zastave, bit će združen poslje sa svim nadležnim pismima od komesie upućeno od sredotočnog pomorskog Vladařtva sa svojim vlastitim mnenjem k Našem Ministarstvu od trgovine, a pritom će Nam učiniti i odlučno predloženje ili saizvoljenje ili za otpuštenje.

§ 17. Prošnje, koje bi su bile odbačene od komesie po višini glasovah biti će uput vratene iskatehija od sredotočnog Vladařtva pomorskog s pokazanjem uzroka bez, da se mora nužno javljati ministru.

§ 18. Komesia će se sklopiti iz dvanaest članovah, to jest iz četiri častnika (officiala) Našeg vojenog pomorstva odredjenih za taj posao od višeg zapovjedništva pomorskog, četiri armatora nacionalna, i iz četiri kapetana trgovačkih avstrijskih brodovah, koji će se svaki put izbirati od Predsjednika sredotočnog pomorskog Vladařtva, koji će prisijediti i sam u sled-

nicama iste komesie, ali ne će davati svoga glasa van u slučaju jednagog broja glasovah, za moći tako upravo odlučiti.

§ 19. Sredotočno pomorsko Vladařtvo ustanovit će pravilo, po kojemu će komesia postupati u svojem obavljanju i odlučivanju. Ustmene parnice (processi verbalni) u siednicama i sva druga pisma od komesie bit će spisana od jednog častnika sredotočnog pomorskog Vladařtva i imat će biti sahranjena pravilno.

§ 20. Ko bi stavio na kataru koju počastnu zastavu ne imajući prava na to, onaj će biti kažnjen globom od 500 for.

§ 21. Kapetan, koji s dokazima (dokumenti) ili sviedočama lažnim ili na koji mu drago način bude ugrabio koju počastnu zastavu, i bude kušao ugrabiti sebi zato od komesie koju, bit će kažnjen s globom od 1000 forintha.

§ 22. Ove globe biti će stavljene ukasu za korist dobrotvornog ustanovljenja (zavoda) pomorskog.

§ 23. Onaj Kapetan, koji bi učinio koje bezakone, ili koju bezčastnu krivicu, izgubit će počastnu zastavu, kako god i sve milosti i nadležne odlike.

§ 24. Darovanje počastne zastave, novčanog uz darja, i počastnih sviedočanstvah ne podleži nikakvom porezu (tassa) ili nametu.

§ 25. Po smrti kojega Kapetana obdarenog s počastnom zastavom, ima se ova ostaviti i sahraniti za svagda za vidjelo u dvorani (sali) obćinskoj rodnoga miesta, van da bi pokojnik naredio navalice dvoranu koje druge obćine avstrijske.

Dato u Našem carskom stolnom i glavnom gradu BEČU 16 Travnja (Aprila) 1850.

IZ ŠTAMBERGA nam piše, da je P. Musy I. del Berila za šole, ki ga je zložiti naročito prijel bil, g. knezu in školu Sloveška medavno podložil, in sledečo pavlavo svojega dela dobil: „Vaše urnosti se nisem nadjal; izverženost dela me veselil, in v mnogem ste moje nado prekosili“. I. del obeležo okoli šest pol. Zdaj se je Musy lotil II. okoli 12 pol; k III. ki je za 20 pol osnovan, na kmetijsko snova priskrbel. Veselimo se, da je tako delo skusenemu kmetijeslovcu in zraven jakemu Slovence izročeno, ker upati smemo, da bo čerstvo in krepko, iz njegovih rok prišlo.

Smešnice.

Nekiga zanikerniga kmeta so gosp. Duhoven večkrat varili, in mu protili da ga bo božja roka vdarila. Perpetui se, da ga kljuse neki dan v hok berzne, ter potem močno zbolil. Gospod ga obiščejo, in med drugimi lepmi nauki ga tudi opominjo svojeh besed, rekoč: „Kaj sem ti dostikrat rekel, da te bo božja roka zadela!“ „Nikakor Gospodi!“ odsekne taj naglo: „Me je le kobilja vdarila“.

Ribenčan je bil o velikim tjeđni v Terstu, je objiskal na veleki petik tudi več cerkev, in si posebno zapomnil besede: „Flectamus Genus“. Pride domje in praša ga sosed: kako se mu je Terst dopadel, pristavljuje: Da Terst mora pač veliko mesto biti! „Je veliko, je“ — odgovori, uni — „pa Genus je še večji in imenitnejši“. „Kaj? al si tudi v Generi bil?“ — „O, ne, tam nisem bil ne; da mora pa silno veliko, in imenito mesto biti vem iz tega, kar ga celó v cerkvi imenujejo.“ —

Neki Taljan, ki je nekoliko slovenski znal, pride k znameniti reki na Dolenskim ktere imena ni vedel. Zagleda kmeta, so mu bliža ter pravi: „Kako pa kličete to vado?“ „Jo ni treba klicati ne, Gospod! saj sama priteče.“

Tèrgovina u Tèrstu.

Pregled glavne robe, u obziru hrpe, uvođa i izvoda meseca Svibnja 1850.

E s p a s	Hrpa 30 trav. 1850	Mes. Svibnja 1850 uvod	izvod	Hrpa 31 Svib. 1850	Ukupno iste doba 1849
BUMBAK (Pamuk)					
iz Amerikoskér. žakijah	5900	1740	2040	5600	
" Indio	3600	1090	1090	3600	
" Levante	1800	5150	4950	2100	
" Egipta	10300	6000	7300	9000	
" Površnih izvoda . .	40	65	105	—	
ukupno žakijah . . .	21640	14045	15485	20200	22800
KAVA (Kaffe)					
iz Kube St. Jago Cent.	6500	5000	1500	10000	
" Havanne	2700	150	950	1900	
" Portorico	4000	—	200	3800	
" St. Domingo	1300	2000	1300	2000	
" Lagunya	3000	2350	350	5000	
" Brazilie	17000	550	6550	11000	
" Indio	2500	1000	700	2800	
ukupno centov . . .	37000	11050	11550	36550	86000
KOŽA					
Bulgari iz Rusie kožah	1000	6000	4000	3000	
Atanati suhih iz Port.	1500	—	—	1500	
" id. " Rio	5400	—	1400	4000	
" id. " Amer.	30000	10075	9075	31000	
" soljenih	14000	7030	5030	16000	
Kravlji iz Kalkute . .	20000	12000	13000	19000	
" id. " Levante	700	200	700	200	
" id. " Egipta	1500	300	—	1800	
Volovskih) iz Dalm. . .	5000	5000	7000	3000	
" id. " Levante	5400	4900	4300	6000	
" id. " čera mora . . .	14000	500	1500	13000	
Telečih) pov. izvod . .	3000	4000	2000	5000	
" id. " Jagnjetih i brav. . .	70000	98000	68000	100000	
" Zajcevih iz	120000	92000	12000	20000	
Drobnih sirovih	98000	9000	17000	90000	
" id. za zanat prip. . .	75000	3000	18000	60000	
ukupno kožah	464500	252600	159105	558000	554500
ŠEĆER (cukar)					
iz Bahie bieli . Škr. .	2460	1870	830	3500	
Fernambuke	140	—	—	140	
" Bač.	130	170	—	300	
" Žak.	22000	7300	5800	23500	
" Moskov. Škr.	150	80	—	230	
" Žak.	2000	—	—	2000	
Kube bieli Lagvic . .	8050	5583	1913	11720	
Portorico bieli Bač. .	210	50	—	250	
ukupno centov	100000	66500	36500	130000	120000
KUPANI (raf.) u glav. Bač.	1700	50	250	1500	
iz Olandie zatren u Škr.	7175	3200	1975	8400	
ukupno centov	80000	25600	21100	85500	64600
ULJE iz Dalmacie					
" iz Istrie čisto Ornah	8000	1000	3000	6000	
" " Apulie fino	8700	1800	1500	9000	
" " id. čisto	20300	7700	6000	22000	
" " Levante	18000	9500	6800	20700	
" " Sardinie fino . . .	500	400	600	300	
Ornah	55500	20400	17900	58000	38000
ŽIRO (hrana)					
Bob iz Egipta Stajah	60000	13000	13000	60000	
Kukuruz iz pov. izv. .	117000	80000	94000	130000	
Ječam	45000	4000	14000	35000	
Pšenica	120000	60000	68000	114000	
Rnž	18000	4000	10000	10000	
Zob	10000	4000	5000	9000	
Stajah	368000	165150	202150	331000	313000

KAZALO TÈRGOVINE

u Tèrstu dana 8. Lipnja 1850 s obzirom na jugoslav. pazar.

Tečaj ovdašnjih prodajah zadnjeg tjedna t. j. od 1. Lipnja do 8. Lipnja 1850.

Prodalo se jo u Tèrstu sljedeća roba:

			č. na ed.	do
2877	Loptah	Bumbaka, Mako . . .	Cent.	41 — 46
355	"	id. Amerika	"	48 — 48 30
148	"	id. Levante	"	37 — 38
502	"	id. Macedonia	"	35 30 — 36
118	"	id. Cipro	"	37 —
30	Škrinjio	Čivita Bengal	fl	3 — 4 30
100	Centov	Datulj iz Egipta . . .	Cent.	6 —
30	Škrinjio	Garofani iz Iudie . .	"	48 —
900	Centov	Grozdjice, Morce . .	"	10 —
200	"	" Karaburno	"	12 — 13 15
50	"	" černe iz Smirne . .	"	5 15 —
80	"	Sultanino	"	22 — 24
80	Bačvah	Pasolino	"	10 —
550	Žakaljah	Kave, Rio	"	28 — 33
350	"	" Locguayra	"	30 — 31 30
300	"	" St. Domingo	"	32 —
1000	Komad	Koža volov. domaće .	"	42 — 47
2500	"	" i krav. Istr. i Dalm.	"	36 — 46
6000	"	" suhe iz Amerike . .	"	33 — 35
1500	"	" " solj.	"	13 30 — 15 30
800	"	" " suhe iz	"	24 — 27
3000	"	" kravljje suhe iz Albanie	"	36 — 42
2800	"	" " Kalkute	"	42 — 56
3000	"	" " telelje domaće . .	"	66 — 70
80000	"	" jagnjetlje i brav. 100 kom.	"	12 — 68
25000	"	" zajceve	"	25 — 45
4200	"	" Atanadi Rio	Cent.	48 — 50
60	Loptah	" Španjolske pr. za zanat	"	5 — 7
550	Škrinjio	Limuna iz Mesine i Katan. Škr.	"	42 —
100	Centov	Mandulj, Apulie . . .	Cent.	5 — 6
300	"	Smokvah, Kalamato . .	"	8 —
100	Bačvah	Žganice, Apulie . . .	"	14 —
80	"	" Ambora	"	17 30 — 18
495	Škrinjio	Šećera iz Bahie bieli	Cent.	20 —
278	Žakaljah	" " žuti	"	17 —
160	Škrinjio	" " Olandie (zatren) . .	"	18 30 — 19 45
300	"	" " Svilo iz Levante . . .	"	6 30 — 10
619	Bačvah	" " Voska iz Smirne . . .	Cent.	124 — 125
37	Centov	" " Bosne	"	117 — 118
90	"	" " Uda (od ploda) iz Apulie u b. Orne	"	25 30 — 26 30
100	"	" " f.	"	27 — 31
1100	"	" " iz Korfu	"	27 —
500	"	" " Vune bielo iz Taganroka	Cent.	42 —
100	"	" " Škutaro	"	40 — 41
80	"	" " siedo, Odesso . . .	"	28 1/2 —
85	"	" " Žira iz Anatolie . . .	"	8 30 — 12 30
1250	Centov	" " Morce	"	6 15 — 8 45
910	"	" " Karamani	"	5 —
880	"	" " (Žita) Pšenice iz Papinskog St.	"	5 — 5 20
1000	Staja	" " Čern. mora	"	5 —
1003	"	" " Dunava	"	4 40 — 4 45
2500	"	" " Kukuruza	"	3 30 —
3700	"	" " Egipta	"	2 45 —
1000	"	" " Papinskog	"	3 15 — 3 20
1600	"	" " Dunava reva	"	2 30 —
8000	"	" " Boba	"	2 40 — 2 50
800	"	" " Zobe	"	2 20 —

FENDO ŠPORKER.